

۴۴۳۵۱ / ت ۴۸۹۲۳ ن

تاریخ ۱۳۹۲ / ۲ / ۲۸

تصمیم نمایندگان ویژه رئیس جمهور
موضوع اصل ۱۲۷ قانون اساسی

بسمه تعالی
"با صلوات بر محمد و آل محمد"

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

تصمیم نمایندگان ویژه رئیس جمهور در کارگروه احیا و توسعه نظام طب سنتی به استناد اصل یکصد و بیست و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به شرح زیر برای اجرا ابلاغ می شود:

۱- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مجاز است به استناد تبصره (۳) ماده (۵۷) قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۸۹ - نسبت به ایجاد معاونت طب سنتی ایرانی - اسلامی اقدام نماید. معاون طب سنتی ایرانی - اسلامی قائم مقام وزیر در امور طب سنتی ایرانی - اسلامی می باشد.

۲- کارگروه یاد شده به شورای عالی سیاستگذاری طب سنتی ایرانی - اسلامی تغییر نام و دبیرخانه آن در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (معاونت طب سنتی ایرانی - اسلامی) می باشد.

۳- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مجاز است نسبت به ایجاد و راه اندازی دانشگاه علوم پزشکی طب سنتی ایرانی - اسلامی اقدام نماید.

۴- سند توسعه طب سنتی ایرانی - اسلامی به شرح متن پیوست که تأیید شده به مهر دفتر هیئت دولت است، تعیین می گردد. دستگاههای اجرایی موظفند نسبت به اجرای تصمیمات مربوط مطابق برنامه زمان بندی شده اقدام و نتیجه را هر سه ماه یکبار به دبیرخانه شورا گزارش نمایند.

محمد رضا رحیمی

معاون اول رئیس جمهور

رونوشت به دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر رئیس قوه قضاییه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور، معاونت حقوقی رئیس جمهور، معاونت امور مجلس رئیس جمهور، دیوان محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، سازمان بازرسی کل کشور، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، اداره کل حقوقی، کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات دولتی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه شورای اطلاع رسانی و دفتر هیئت دولت ابلاغ می شود.

فرصت‌ها:

۱. باور قوی عامه مردم به فرهنگ، آداب و میراث پزشکی ایرانی
۲. حمایت مسئولان ارشد نظام جمهوری اسلامی ایران از گسترش و تعمیق فرهنگ، آداب و میراث پزشکی ایرانی
۳. سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران
۴. نقشه جامع علمی سلامت
۵. وجود اقلیم متنوع سرزمین ایران و رستنی های متنوع آن در مقوله ی گیاهان دارویی
۶. جایگاه ارزشمند کشور ایران در سطح منطقه ای و بین المللی و نقش مکتب طب سنتی ایران در تقویت آن
۷. رویکرد به اشتغال زایی در سطح ملی
۸. ارتباط علمی و فرهنگی با سایر مکاتب طب سنتی در جهان مانند طب آیورودا، طب آسیایی و طب چینی در گستره تاریخ
۹. تاسیس رشته های مصوب دانشگاهها در عرصه طب ایرانی (طب ، داروسازی تغذیه ، پرستاری ، طب عامیانه و تاریخ پزشکی طب سنتی ایران در حیطه های تخصصی)

تهدیدها:

۱. مقاومت فرهنگی بخشهایی از جامعه
۲. فقدان قوانین و آیین نامه های مربوط به نحوه حمایت و نظارت در عرصه های شش گانه
۳. فقدان ردیف های سازمانی در نظام آموزش و پژوهش
۴. متولیان مختلف و ناهماهنگی این متولیان در عرصه های مختلف طب سنتی ایران
۵. تبلیغات کاذب و ادعاهای واهی و سودجویی برخی از مدعیان در عرصه طب سنتی ایران و مکمل
۶. تغییرات مکرر و سریع در مدیریتهای
۷. فقدان جایگاه مصرح و قانونی در اسناد بالا دستی نظام

دفتر هیئت دولت

نقاط قوت:

۱. وجود منابع گران سنگ، مکتوب و مستند در زمینه طب سنتی ایران
۲. حضور پژوهشگران و نخبگان فرهیخته و برجسته در عرصه طب سنتی ایران
۳. علاقه روزافزون دانش پژوهان جوان به طب سنتی ایران
۴. در دسترس بودن دانش فنی و امکانات لازم برای ارائه خدمات درمانی مبتنی بر طب سنتی ایران
۵. رقابتی - اقتصادی بودن خدمات طب سنتی ایرانی و مکمل در عرصه ارائه خدمات سلامت
۶. کارآیی درمان با طب سنتی ایران
۷. بازنویسی و در دسترس قرار گرفتن بسیاری از متون طب سنتی ایران
۸. توانایی بالقوه این طب در ارائه راهکارهای درمانی جدید
۹. وجود متخصصین و دانش تخصصی در سطوح بین المللی در زمینه داروهای مورد استفاده در طب سنتی ایران
۱۰. دسترسی به منابع مکتوب و بی نظیر در زمینه های فرهنگ پزشکی، طب سنتی ایران، تاریخ و تمدن اسلامی
۱۱. تاسیس رشته های مصوب دانشگاهی در عرصه طب سنتی ایران (طب و داروسازی تاریخ پزشکی در حیطه های تخصصی) و دانشکده ها و مراکز تحقیقاتی مرتبط
۱۲. تاسیس معاونت طب سنتی ایران و مرکز فرهنگ، آداب و میراث پزشکی در ساختار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

نقاط ضعف:

۱. کمبود نیروی انسانی، کارآزموده و آکادمیک
۲. کمبود داروهای طب سنتی ایران
۳. فقدان شناخت تمام حیطه های طب سنتی ایران
۴. کمبود نسخ تصحیح شده اصیل و به زبان روز در زمینه های طب سنتی ایران
۵. فقدان ادغام طب سنتی در نظام ارائه خدمات سلامت
۶. فقدان ارتباط سازمان دهی شده و قانونی با سایر حوزه ها و سازمانهای مرتبط
۷. فقدان جایگاه مصوب قانونی در ساختار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۸. فقدان سازماندهی قانونی و موثر عرصه های شش گانه
۹. فقدان قوانین و آیین نامه های مصوب در زمینه های مختلف طب سنتی ایرانی و مکمل
۱۰. بودجه های ناکافی و غیر مستمر در راستای اهداف
۱۱. فقدان (عدم تولید) منابع مستند کافی به سایر زبانها مانند عربی و انگلیسی در زمینه طب سنتی ایران برای توسعه و صدور این دانش به جهان

دفتر هیئت دولت

۱۲. ضعف در پشتیبانی کافی از علوم نوین تقویت کننده طب سنتی ایران
۱۳. فقدان یا کمبود مراکز تخصصی تحقیقاتی کارآمد در عرصه های دارو، درمان و علوم نوین مرتبط

دفتر هیئت دولت

نشور احياء و کاربرد طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

اصول کلی و بنیاد های اندیشه احیاء و کاربرد طب سنتی ایران

اصل اول: تعهد و پای بندی به تمامی موازین شناخته شده حقوق بیمار و اخلاق پزشکی

۱. دریافت مطلوب و محترمانه خدمات سلامت، حق بیمار است.

- ارائه خدمات سلامت با هدف بازیابی، تامین، حفظ و ارتقاء سلامت بیماران و گیرندگان خدمات طب سنتی
- احترام به شخصیت، ارزش ها و اعتقادات بیمار و پرهیز از هر گونه تبعیض بر پایه دین، قومیت، زبان، نژاد و مواردی از دست
- اولویت منافع بیمار بر منافع ارائه کننده خدمات
- خوشروئی، دلسوزی، همدردی، درک نگرانی های بیمار و حوصله در شنیدن شکایات و خواسته های او
- پرهیز از تحمیل هر گونه درد و رنج قابل پیشگیری یا کاهش، در مراحل مختلف ارائه خدمات سلامت
- همکاری منطقی و محترمانه با سایر اعضاء تیم درمان در جهت فراهم کردن حداکثر تحقق نیاز بیمار به خدمات سلامت
- محرمانه دانستن هر گونه اطلاعات شخصی یا پزشکی مربوط به بیمار در چارچوب قوانین اخلاق پزشکی
- انتقال اطلاعات لازم برای دستیابی بیمار به حداکثر سلامت به زبان قابل فهم برای او و نیز احساس مسئولیت نسبت به آموزش بیمار یا اطرافیان وی برای توانمند سازی آنها به منظور استمرار
- مراقبت های سلامت لازم
- رفتار صادقانه و مودبانه و به موقع نسبت به گیرندگان خدمات سلامت و ارجاع بیمار به مرکز و شیوه درمانی مناسب تر و نیز انجام مشاوره برای انتخاب روش درمانی مناسب تر و کارا تر در موارد خاص
- توجه خاص به گروه های آسیب پذیر همانند کودکان، زنان باردار و شیرده، سالمندان، معلولان، زندانیان، افراد بدون سرپرست و نیز بیماران با مشکلات روانی
- احترام به حق خود مختاری بیمار در چارچوب قوانین اخلاقی و کشوری
- مبادرت به درمان های فوری در مواقع اورژانس بر اساس موازین قانونی پزشکی و صرف نظر از امکان وصول هزینه

دفتر هیئت دولت

۲. اطلاع رسانی کافی و ضروری نیز حق بیمار است:

- بیان هزینه، پذیرش یا عدم پذیرش بیمه و آگاه سازی بیمار از دفعات و کیفیت مراجعات بعدی
- امکان آگاهی بیمار از تحصیلات، مسئولیت ها، مراتب علمی و تجربی اعضای تیم درمان
- اطلاع رسانی به بیمار در زمینه روشهای تشخیص و درمان در طب سنتی و نیز امکان استفاده از سایر شیوه های طبی در صورت لزوم
- فراهم کردن امکان پاسخگویی به سوالات یا نگرانیهای بیمار پس از آغاز درمان و در فواصل مراجعات
- اطلاع یافتن بیمار در مورد پرونده پزشکی خود با رعایت مصلحت های ویژه
- اگر بیمار از مراکز آموزشی خدمات دریافت می کند اطلاع رسانی در مورد حدود دفعات و چگونگی استفاده آموزشی از او در چارچوب حفظ حرمت افراد و حداقل مزاحمت برای وی از پیش بگونه ای شایسته.

۳. استقبال از نظارت، انتقاد منطقی و پیشنهادات مسئولین و همکاران

- پرهیز از هرگونه رفتار پنهانی و تهدید آمیز که مانع نظارت دستگاه های مسئول یا امکان دادخواهی بیمار گردد.
- سعه صدر برای پذیرش راهنمایی های منطقی یا روش های متفاوت با نظر ارائه کنندگان خدمات طب سنتی توسط همکاران و صاحب نظران و حتی خود بیماران

۴. مراعات موازین شناخته شده بهداشتی در ابعاد جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی

- فراهم کردن و پایبندی به کاربرد همه موازین ضروری بهداشتی به منظور پیشگیری از هر گونه زیان رسانی به سلامت بیمار و گیرندگان خدمات و نیز صدمه زدن به سلامت محیط زیست
- مراعات شرایط موارد ضروری بر اساس موازین علمی روز

۵. رعایت شئون حرفه پزشکی در محیط کار و جامعه

- پرهیز از هرگونه رفتار مغایر با جایگاه مقدس پزشکی در محیط کار و جامعه و ایجاد وهن فردی و حرفه ای
- پای بندی عملی به ظواهر محاسن اخلاقی و توصیه های معاشرتی دینی
- پرهیز از ایجاد بی اعتمادی و بدگویی صریح و مخرب نسبت به همکاران و جامعه پزشکی سنتی و کلاسیک و اقدام مناسب و قانونی در صورت اطلاع از فرایندهای ناقض حقوق بیماران و جامعه

دفتر هیئت دولت

اصل دوم: تعهد به فقه پزشکی و رعایت امر نهی الهی بر اساس آموزه های اسلامی

۱. قاعده ضمان طبیب

- ارائه خدمات پزشکی در چارچوب قاعده ضمان طبیب
- اخذ برائت برای موارد ضرورت به تناسب عرف زمان و مکان

۲. پرهیز از محرمات شرعی

- رعایت چارچوب موازین شرعی در تفاوت جنسیت ها
- توجه به قاعده «ما جعل ا... فیما حرم شفاء» و حذف مُحَرَّمات و ناپاکی ها از داروها و خوردنی ها
- در حد مقدور و در محدوده نفی عُسر و حَرَج و نفی اضطرار
- رعایت امر و نهی الهی در سایر موارد پیش بینی نشده.

اصل سوم: تعهد و پای بندی به قوانین کشور جمهوری اسلامی ایران

۱. تبعیت و هماهنگی با قوانین پزشکی

- رعایت موازین قانونی معتبر و آئین نامه های مصوب
- خودداری از تخلف های قانونی و در صورت لزوم تلاش در جهت اصلاح قوانین و آئین نامه های زیان بخش از طریق ارائه پیشنهادات اصلاحی به مراجع رسمی

۲. تبعیت از قوانین عمومی و ناظر بر روابط خارجی

- تبعیت از قوانین اساسی و مدنی به عنوان یک شهروند ایرانی
- رعایت محدودیت نظام جمهوری اسلامی در روابط علمی با خارج از کشور و شهروندان غیر ایرانی

اصل چهارم: هماهنگی با نظام ملی سلامت

- مراعات مقررات کشوری مربوط به سلامت و طبابت علاوه بر مراعات قوانین طبابت
- پرهیز از هرگونه رفتار یا توصیه مغایر با برنامه های ملی پیشگیری از بیماریها یا مراقبتهای اولیه سلامت
- تلاش در جهت مشارکت و همکاری با نظام ملی سلامت در جهت کاربرد منطقی طب سنتی در قالب نظام شبکه بهداشتی- درمانی

اصل پنجم: آموزش مسئولانه در سطوح عمومی و اختصاصی

- ۱. نگاه به مقوله آموزش عمومی (جامعه، بیماران، اطرافیان بیمار) با تاکید بر تدابیر حفظ الصحة به عنوان جزء لاینفک خدمات طب سنتی و مشارکت و تلاش در تحقق آن

دفتر هیئت دولت

- آموزش استمرار مراقبت های سلامت و درمانی بیماران به آن ها و اطرافیان آنها
- پرهیز از هرگونه بزرگنمایی مسائل کوچک و افراط و تفریط با رعایت مصالح آحاد جامعه

۲. تلاش در جهت تکامل، ارتقاء کیفیت آموزش های اختصاصی طب سنتی

- احساس مسئولیت و مشارکت در آموزش رسمی طب سنتی در چارچوب مقررات آموزشی
- پرهیز از آموزش های موازی که منجر به شکل گیری نظام ارائه خدمات طب سنتی در قالبی مغایر با موازین قانونی گردد.
- مشارکت در تامین منابع مورد نیاز آموزش رسمی طب سنتی بطور مستقیم یا غیر مستقیم.
- ارائه هرگونه پیشنهاد سازنده و اطلاعات و تجارب سودمندی که به تکامل و ارتقاء آموزش رسمی طب سنتی منجر می گردد.

اصل ششم: پاسداشت و بهره گیری از میراث پزشکی ملی - اسلامی

- حفظ حرمت حکماء و پیشکسوتان طب سنتی - اسلامی از گذشته های دور تاکنون و پرهیز از نادیده گرفتن منزلت آنان به لحاظ وجود برخی نظرات غیرقابل قبول
- تلاش در بازشناسی محتوای آثار و تجارب حکماء با بهره گیری از ابزارهای علمی روز
- کمک به حفظ آثار و احیاناً نشر مواردی از آن ها در چهارچوب احیاء میراث طب اسلامی - ایرانی
- تلاش در تدوین منابع جدید و متناسب با روز با بهره گیری از میراث گرانقدر گذشتگان

اصل هفتم: توالی تقدم پیشگیری، تدابیر حفظ الصحة، اصلاح شیوه زندگی بر پایه سته ضروریه، درمان طبیعی و غذایی، درمان داروئی و سایر شیوه های درمانی

۱. اولویت تدابیر صحتی در آموزش و ارائه خدمات طب سنتی
 - تلاش در ارتقاء و آگاهی های عمومی و اختصاصی افراد جامعه و فراگیران طب سنتی در زمینه تدابیر حفظ الصحة و مقدم داشتن آن بر سایر تدابیر
 - ارائه خدمات مبتنی بر حفظ الصحة با تاکید جدی و عدم مبادرت به ارائه خدمات درمانی در مواردی که تامین سلامت بیمار با تدابیر حفظ الصحة میسر است و لو با تاخیر اندک
 - تقدم درمانهای طبیعی و غذایی بر سایر شیوه های درمانی
 - بهره گیری تا حد امکان از داروهای مفرده و بسنده کردن به حداقل اجزاء در داروهای ترکیبی در صورت امکان

۲. احیاء ارزشهای اولویت بندی حکماء در عرضه خدمات طب سنتی

- تلاش در متقاعد ساختن بیماران و اطرافیان آن ها به ضرورت رعایت توالی اولویت ها
- پرهیز از عوامزدگی و اجتناب از زیر پا گذاشتن اصول توالی به درخواست و یا اصرار بیماران

دفتر هیئت دولت

- تجویز داروهای طب سنتی در اندازه های لازم و اجتناب از تجویز مازاد بر نیاز داروها
- تلاش در کاهش هزینه بیماران در حد معقول و قابل انجام

اصل هشتم: تعهد به اجتناب از یکسو نگری و ارجاع بیماران بر اساس انتخاب روشهای موثرتر و مطمئن تر

- پرهیز از رفتار پزشکی یکسونگرانه و اجتناب از پذیرش بیماران خارج از محدوده صلاحیتهای علمی و حرفه‌ای
- راهنمایی بیمارانی که خارج از محدوده طب سنتی دریافت خدمات موثرتر، کم هزینه‌تر و مطمئن‌تر برای آنها وجود دارد.
- پرهیز از اعمال روشهای درمانی وقت گیر و دراز مدت که موجب تضییع فرصت های خاص در دریافت خدمات موثرتر برای بیماران می گردد.
- پرهیز از کاربرد روشهای درمانی امتحان نشده بدون مراعات تمام جوانب تحقیق پزشکی که در بحث اخلاق در پژوهش های پزشکی مورد توجه است

اصل نهم: تلاش مداوم در ارتقاء و توسعه علمی و تجربی با بهره گیری از دانش و فناوری پیشروی روز

- احساس نیاز و تشنگی فزاینده نسبت به دانش افزائی، بازآموزی، نوآموزی و کسب تجارب تازه
- مشارکت در پژوهش های علمی در زمینه طب سنتی با پای بندی مسئولانه نسبت به موازین اخلاق در پژوهشهای پزشکی و اعتبار علمی نحوه انجام تحقیق
- مشارکت در برگزاری دوره های آموزش مداوم مرتبط با طب سنتی و پرهیز از مخفی نگاهداشتن و عدم ابراز یافته های سودمند در برابر افرادی که بر اساس موازین قانونی مجاز به ارائه خدمات طب سنتی می باشند
- با توجه به پیشرفت های لحظه به لحظه علوم پزشکی، عدم غفلت از کسب اطلاعات ضروری و مورد تاکید عرف علمی جامعه پزشکی و در چارچوب قاعده فقهی ضمان طبیب

اصل دهم: همکاری، همدلی و هم آوایی با حرکت های دلسوزانه قانونمند و خیرخواهانه خدانگر در طب ایرانی

- درک و تعهد نسبت به مسئولیت های فردی و گروهی در برابر دفاع از حیثیت، قداست و وجهه مردمی و مورد وثوق طب سنتی
- تلاش در جهت اصلاح روشهای احتمالا زیان بخش شیوه عمل برخی از اعضاء خانواده طب سنتی بطرق ممکن و در چارچوب حفظ آبروی افراد و مصالح بیماران و مصالح جامعه
- بذل هرگونه کمک نسبت به خدمتگزاران اعتلاء طب سنتی و پرهیز از مرزبندی های جناحی و سیاسی در این مسیر

دفتر هیئت دولت

• و بالاخره در همه حال خود را در جایگاه گیرندگان خدمات طب سنتی و یا خدمتگزاران واقعی طب سنتی دیدن و پرهیز از هر گونه رفتار مغایر با منافع بیماران، گیرندگان خدمات و خدمتگزاران صدیق طب سنتی

دفتر هیئت دولت

سند توسعه
طب سنتی
ایرانی - اسلامی

آموزش، پژوهش و خدمات

معاونت طب سنتی

پیشهاد:

راه اندازی «معاونت طب ایرانی»
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

دفتر هیئت دولت

این معاونت که تعریف، چشم‌انداز، اهداف، مأموریت‌ها و چارت سازمانی آن در ادامه می‌آید مکلف خواهد بود با حمایت دولت خدمتگزار، ضمن رعایت تمام جنبه‌های قانونی و با تمام قوا تلاش کند در مدتی کوتاه زیرساخت‌های توسعه همه جانبه طب سنتی ایران را در سطح وزارت بهداشت و دانشکده‌های طب سنتی و در تعامل با تمام نهادهای ذیربط فراهم کند و طی برنامه زمان‌بندی شده در مدت سه ماه، تمامی آیین‌نامه‌های اجرایی لازم را پیش‌بینی و تهیه نماید و زمینه اشتغال و تحصیل دست‌کم ۳۰ هزار نفر را برای احیای مکتب طب سنتی ایران در پنج سال آینده آماده نماید تا نقش طب سنتی در ارتقای سطح سلامت مردم به بیش از ۸۰ درصد پوشش عمومی جامعه و نقش آن در خدمات درمانی به ۵۰ درصد و جایگزینی مصرف ۷۰ درصد سرانه دارویی در خصوص بیماری‌های شایع با داروهای گیاهی بومی بشود.

در همین راستا پیشنهاد می‌شود در قانون تشکیل وزارت بهداشت در صدر یا ذیل ماده ۱۶ این قانون، با افزودن یک ماده قانونی، به صراحت وزارت محترم مکلف به تلاش برای توسعه طب سنتی ایران هم‌ارز با سیستم پزشکی رایج شود تا حداقل خدمات آموزشی، پژوهشی و مراقبت‌های درمانی این مکتب طب بومی را به ۵۰ درصد سطح جامعه برساند و از امکانات وزارت متبوع در کنار پزشکی مدرن برای ترویج علمی و منطقی در سطح دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور استفاده شود.

دفتر هیئت دولت

اهداف تشکیل و مواد قانونی معاونت طب سنتی

در پی دستور ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران مبنی بر توسعه مکتب طب ایرانی به عنوان یک عنصر کارآمد و مولفه فرهنگی و تمدنی و یک رشته دانشگاهی و افتخار ملی موثر بر سطح سلامت و فرهنگ مردم و به منظور تحقق بخشیدن به یکی از اهداف انقلاب اسلامی، معاونت طب ایرانی را به عنوان یک مولود انقلابی تاسیس شد. پس از گذشت چهار سال از تأسیس دانشکده طب سنتی رشته‌های طب و داروسازی ایرانی بار دیگر با عنایت رئیس جمهور محترم، اساسنامه این معاونت مورد بررسی قرار گرفت و معاونت طب سنتی ایران زیر نظر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و تأکید بر انجام فعالیتهای آموزشی، فرهنگی و تحقیقاتی، خدماتی، ارزیابی و پایش آن و همچنین به منظور ارتقا آن به تصویب رسید.

ماده اول: تعریف

معاونت طب سنتی نهادی است عمومی و دولتی زیر نظر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دارای شخصیت مستقل و از لحاظ اداری، استخدامی و مالی تابع مقرراتی است که در چارچوب اختیارات قانونی به تصویب هیات دولت می رسد.

ماده دوم: اهداف

- گسترش مکتب طب سنتی ایران و تحقیقات و شکوفایی روحیه تتبع و استعدادها در سطح جامعه برای نیل به خود ا تکاپی
- توسعه مکتب طب سنتی ایران در سطح جامعه از طریق همکاری با حوزه، دانشگاه و سایر مراجع و نهادهای فرهنگی به خصوص برای نسل جوان و تحصیل کرده.
- گسترش و ارتقا سلامت جامعه و طرحهای کاربردی و نیمه صنعتی از طریق پیوند با مراکز علمی و تحقیقاتی به منظور به کارگیری نتایج پژوهش
- ایجاد رشته تخصصی مانند دستیاری طب سنتی ایرانی مراکز تحقیقاتی و پژوهشکده طب سنتی ایران و درمانی و سایر گروه های آموزشی مورد نیاز در کلیه دانشگاه های کشور طبق قوانین جاری وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی
- تعاملات بین المللی جهت ارائه و تبیین نظرات طب سنتی ایران در سطح و جامع بین المللی
 - ارتقاء سطح کیفی و کمی استفاده از طب سنتی ایران
 - سهولت در استفاده از طب سنتی ایران و تهیه نرم افزار های لازم
 - سازماندهی امور طب سنتی ایران
 - ترویج علمی طب سنتی ایران
 - ترویج فرهنگ استفاده از طب سنتی ایران
- تلاش در جهت تحقق بخشیدن به ارزشهای عالیّه توحیدی- اسلامی در کلیه امور طب سنتی ایران
- تلاش در جهت حفظ و حمایت از حقوق بیماران در برابر شاغلان حرف طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

- حفظ و حمایت از حقوق صنفی شاغلان حرف طب سنتی ایران
- تلاش در جهت همکاری هر چه بیشتر شاغلین طب سنتی ایران با دستگاههای اجرایی دولتی

ماده سوم: وظایف کلی معاونت طب سنتی عبارت است از:

- ۱- ترویج مکتب طب سنتی ایران
 - ۲- ایجاد تشکیلات مناسب مکتب طب سنتی ایران
 - ۳- انجام دادن تحقیقات توسعه ای و کاربردی مکتب طب سنتی ایران
 - ۴- پیگیری طرحهای تحقیقاتی مکتب طب سنتی ایران تا پایان مرحله نیمه صنعتی و صنعتی
 - ۵- ارائه خدمات علمی - فنی در زمینه های مختلف مورد نیاز جامعه
 - ۶- حمایت، تشویق و جذب دانشجویان و پژوهشگران جوان و مستعد و برنامه ریزی و ایجاد شرایط و امکانات لازم به منظور فراهم آوردن زمینه فعالیتهای علمی و پژوهشی آنان بر مبنای شناخت مشکلات واقعی و نیازهای تخصصی جامعه در زمینه مکتب طب سنتی ایران
 - ۷- اجرای دوره های رسمی آموزشهای علمی - کاربردی مطابق ضوابط ومقررات وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی در زمینه طب سنتی ایران
 - ۸- ایجاد تشکیلات آموزشی و تحقیقاتی مطرح شده در بندهای این ماده بر اساس قوانین و مقررات وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی
 - ۹- مشارکت در ایجاد زمینه های مناسب برای اشتغال بیشتر فارغ التحصیلان دانشگاهی در رشته های طب سنتی
- تبصره: خدمات علمی فنی شامل: انجام دادن آزمایش های کیفی بررسی پیشنهاد استانداردها، جمع آوری و پردازش داده های علمی، انتشار مدارک و داده های علمی، ترویج فنون و انجام دادن مشاوره علمی و ارائه کمکهای فنی و انجام دادن خدمات بهداشتی و درمانی و تشخیص پزشکی می شود.
- ۱۰- تبدیل علم به کالا

دفتر هیئت دولت

آموزش، پژوهش و خدمات

معاونت طب سنتی

دفتر هیئت دولت

اهداف کلی، نقش آموزش:

۱. تاسیس و تصویب نمودار سازمانی دانشکده‌های طب سنتی ایران
۲. راه اندازی حداقل ۱۰ رشته و مقاطع جدید آموزش عالی در زمینه های مرتبط با فرهنگ آداب و میراث پزشکی به ویژه در زمینه های مرتبط با فرهنگ آداب و میراث پزشکی به ویژه در ابعاد بین رشته ای
۳. درگیر نمودن حداکثری دانشگاه‌های علوم پزشکی در روند تربیت نیروی انسانی در زمینه طب سنتی ایران
۴. تهیه و تدوین و حمایت از ارائه حداقل ۲ واحد درس اجباری و ۴ واحد اختیاری مرتبط با طب سنتی ایران در تمامی مقاطع و رشته های وابسته به علوم پزشکی
۵. تهیه و تدوین و پیگیری تصویب ۲۵ متن آموزشی مربوط به حوزه دفتر طب سنتی ایرانی در کتابهای درسی نظام آموزش و پرورش
۶. تهیه تدوین ۳۰ بسته آموزشی در زمینه حفظ الصحة (نگه داری سلامت)، طب سنتی ایران و سایر حیطه های مرتبط و کمک به ارائه آنها در نظام ارائه خدمات بهداشتی و درمانی
۷. حمایت مادی و معنوی و قانونی از رشد و بالندگی گروههای آموزشی وابسته در دانشگاههای علوم پزشکی
۸. تهیه و تدوین و کمک به ارائه و اجرای دوره های مدون آموزشهای مداوم درخصوص طب سنتی ایران برای جامعه پزشکی با تاکید بر پزشکی مبتنی بر شواهد
۹. نظارت و ارزشیابی مستمر بر دوره ها و فارغ التحصیلان رشته های مصوب با رویکرد به تامین نیاز جامعه
۱۰. تدوین چارچوب ارائه آموزشهای مرتبط با طب سنتی ایران در رسانه های گروهی
۱۱. حمایت و هدایت و تقویت و بکارگیری نرم افزاری و سخت افزاری علوم نوین پشتیبانی کننده طب ایران در راستای تقویت همکاریهای بین رشته‌ای
۱۲. به کارگیری رشته های مورد استفاده در طب سنتی ایران مانند حکمت، فلسفه ، نجوم.

دفتر هیئت دولت

اهداف کلی، نقش پژوهش:

۱. چاپ و انتشار حداقل ۱۵ مجله علمی-پژوهشی در زمینه‌های طب سنتی ایران و علوم وابسته در طی برنامه پنجم
۲. چاپ و انتشار حداقل ۱۰ مجله علمی پژوهشی نمایه شده در نمایه‌های بین‌المللی در طی برنامه پنجم
۳. تهیه بانکهای اطلاعات پژوهشگران مرتبط با طب سنتی ایران و رشته‌های وابسته
۴. به‌کارگیری حداقل ۵۰۰۰ پژوهشگر دانشگاهی و نخبه بدون مدرک در زمینه طب سنتی ایران
۵. چاپ حداقل ۱۰۰۰ مقاله نمایه شده مرتبط با طب سنتی ایران در طی برنامه پنجم
۶. تصویب حداقل ۲۰۰۰ طرح پژوهشی مرتبط با طب سنتی ایران در طی برنامه پنجم
۷. طراحی و برگزاری ۳۰ کارگاه اختصاصی روش پژوهش در طب سنتی ایران
۸. تهیه و تدوین چارچوب ارتباط و همکاری مستقیم و هدفمند با نهادها و دانشگاههای بین‌المللی
۹. انجام حداقل ۳۰ پروژه مشترک با پژوهشگران سایر کشورها در زمینه طب سنتی ایران
۱۰. حمایت و پشتیبانی از تصحیح و چاپ حداقل ۱۰۰ کتاب مرتبط با فرهنگ، آداب و میراث پزشکی
۱۱. حمایت از تالیف ۳ کتاب به زبان انگلیسی درخصوص طب سنتی ایران
۱۲. راه‌اندازی وب سایت اینترنتی رسمی، مستقل، به روز و مبتنی بر شواهد درخصوص تمامی ابعاد معاونت طب سنتی ایران
۱۳. تدوین و تصویب شیوه‌نامه اطلاع‌رسانی عمومی نتایج پژوهشها درخصوص طب سنتی ایران
۱۴. ایجاد بستر لازم سخت‌افزاری و نرم‌افزاری درخصوص هم‌افزایی پژوهشهای انجام شده و در دست انجام در خصوص طب سنتی ایران به ویژه ایجاد بانک اطلاعاتی دراین‌باره.
۱۵. افزایش سهم بودجه پژوهشی این بخش، از محل بودجه کل پژوهشی وزارت متبوع
۱۶. اختصاص سهم مشخص از بودجه معاونت علمی ریاست محترم جمهور برای طب سنتی ایران
۱۷. اولویت‌بندی پژوهش‌های مرتبط با طب سنتی ایران
۱۸. تدوین و تصویب آئین‌نامه تاسیس مراکز تحقیقاتی دانشگاهی
۱۹. تدوین آئین‌نظارت بر مراکز تحقیقاتی بخش خصوصی
۲۰. اولویت‌بندی کلی و هدایت پژوهشگران با رویکرد پاسخ‌گویی به نیاز جامعه
۲۱. حمایت از شرکتهای دانش‌بنیان خصوصی و دانشگاهی در زمینه طب سنتی ایران
۲۲. حمایت ویژه از انجام پژوهش در خصوص تدوین و تنقیح مبانی طب ایرانی بر مبنای دستاوردهای علمی روز
۲۳. حمایت از دوره‌های فرصت‌مطالعاتی و Observership در داخل و خارج از کشور برای پژوهشگران

دفتر هیئت دولت

۲۴. برگزاری حداقل ۱۵ کنفرانس و سمینار علمی داخلی و ۵ کنگره بین المللی در داخل و مشارکت در برگزاری حداقل ۵ کنگره بین المللی در خارج از کشور
۲۵. حمایت از پایان نامه های مرتبط با فرهنگ، آداب و میراث پزشکی و علوم نوین پشتیبانی کننده آن
۲۶. تشکیل حداقل ۵ انجمن تخصصی با هدایت و نظارت وزارت متبوع
۲۷. ایجاد سامانه رسمی ثبت ایده ها
۲۸. برنامه ریزی وسیع برای انجام کارآزمایی های بالینی براساس مبانی طب سنتی ایران

اهداف کلی بخش ارائه خدمات تندرستی و طب سنتی ایران:

۱. تدوین و پیگیری تصویب و نظارت بر اجرای آئین نامه های مربوط به شیوه ارائه و نظارت بر کلیه خدمات طب سنتی ایران
۲. تاسیس حداکثری درمانگاه های آموزشی و ارائه کننده خدمات طب سنتی ایران در مراکز استان دارای دانشگاه علوم پزشکی
۳. افزایش سهم کلیه ارائه خدمات بر مبنای طب سنتی ایران مبتنی بر شواهد
۴. آموزش اصول کاربردی طب سنتی ایران به پزشکان خانواده به عنوان اولین سطح ارائه خدمات بهداشت و درمان به عموم جامعه
۵. بسترسازی و نهادینه کردن ارائه خدمات بویژه در امر حفظه الصّحه (نگه داری سلامت) در شبکه ها و مراکز بهداشتی درمانی
۶. تدوین و پیگیری تصویب آئین نامه های مربوط به حمایت سازمانهای بیمه ای از ارائه خدمات در حوزه طب سنتی
۷. فراهم نمودن بستر سخت افزاری و نرم افزاری لازم برای هماهنگی های بین بخشی با سایر سازمانهای مرتبط از جمله نظام پزشکی و پزشکی قانونی در جهت حمایت و نظارت بر ارائه خدمات در بخش طب سنتی به ویژه در امور تعرفه ها
۸. تشویق و ترغیب و ایجاد حمایت قانونی از سایر پزشکان شاغل به کار به ارائه خدمات در چارچوب طب ایرانی مبتنی بر شواهد
۹. تعیین تعرفه دولتی، غیردولتی و خصوصی برای ویزیت، خدمات و مشاوره طب ایرانی با توجه به شرایط خاص این خدمات
۱۰. بسترسازی و نهادینه کردن ارائه خدمات طب ایرانی در سیستم پزشک خانواده

غذا، فرآورده‌ها و

داروهای طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

طب سنتی ایران، میراث گرانقدر بجای مانده از تلاش حکیمانه، تحقیقات عالمانه و تجارب ارزشمند هزاران دانشمند و حکیم دوران‌های گذشته به ویژه دوران ۱۴۰۰ ساله تمدن اسلامی است که نه تنها در دوران گذشته بلکه برای دنیای امروز و فردا نیز در این دریای پهناور، گوهرهای درخشان و ناسفته فراوانی وجود دارد.

احیاء طب سنتی با جمع آوری، طبقه بندی، بررسی و ارزیابی این میراث عظیم، نه تنها واپسگرایی نیست، بلکه گامی اساسی در دستیابی به دانش مستحکم و تامین حداکثر سلامت برای آحاد مردم و بهره گیری های رو به تزاید و پر ثمر از اعتماد بنفیس ملی برخاسته از این حرکت است .

اینک که به یاری پروردگار، پس از سالهای طولانی، بار دیگر دروازه‌های ورود به عرصه قانونمند آموزش، پژوهش و ارائه خدمات طب سنتی به روی گروهی از فرهیختگان برگزیده میهن اسلامی ما گشوده شده است، ضرورت ساماندهی جدی ابعاد مختلف کاربرد طب سنتی در تمام مراحل آن بخوبی احساس می‌شود لذا تدوین «منشور احیاء و کاربرد طب سنتی» با چنین انگیزه و هدفی صورت می‌گیرد.

اهداف کلی بخش امور غذا و داروهای طب سنتی ایرانی:

۱. تدوین آئین نامه و پیگیری تصویب و اجرای حمایت از مواد طبیعی مورد استفاده در فرآورده ها و داروهای طب ایرانی خصوصاً کشت، داشت و برداشت گیاهان دارویی
۲. تدوین آئین نامه ها و پیگیری تصویب صیانت از عرصه های طبیعی و محیط زیست
۳. تدوین آئین نامه ها و پیگیری تصویب و اجرای شیوه نامه حمایت از مراکز تحقیقاتی، شرکتهای دانش بنیان و صنایع تولید کننده غذا و داروهای مرتبط با طب سنتی ایران
۴. پیگیری و همکاری در ثبت ملی و بین المللی منابع طب سنتی ایران به عنوان میراث فرهنگی و ملی
۵. بازبینی و تقویت آئین نامه های موجود در زمینه حمایت و نظارت از تولید و تجارت غذا و داروهای طب سنتی ایران بر تاکید بر ایمنی و اثربخشی این داروها
۶. افزایش سهم داروهای سنتی به ۲۵۰۰ قلم و افزایش سهم بازار به ۳۵ درصد بازار عمومی و ۷۰ درصد از بیماریهای شایع قابل کنترل یا درمان با داروهای طب سنتی ایران و گیاهی
۷. تدوین و کمک به تصویب و اجرای نظام توزیع و مشاوره داروها و غذاهای سنتی
۸. پیگیری جلب پوشش بیمه ای برای حداقل ۵۰۰ قلم داروی عرصه شده در زمینه طب سنتی ایران در هر سال
۹. حمایت از تاسیس حداقل ۲۰۰ شرکت دانش بنیان در خصوص تولید غذا و داروهای طب سنتی ایران
۱۰. تدوین آئین نامه و پیگیری تصویب و اجرای نظارت بر تهیه و توزیع غذا و داروهای طب سنتی ایران
۱۱. بستر سازی و ترویج استفاده از تکنولوژیهای نوین در ساخت دارو ها و فرآورده های طب سنتی ایران
۱۲. تهیه و تدوین منابع علمی لازم جهت توسعه و گسترش ساخت دارو ها و فرآورده های طب سنتی ایران
۱۳. تهیه و پیگیری تصویب و اجرای شیوه نامه تولید، صادرات و واردات فرآورده ها و داروهای طب سنتی ایران با رویکرد حمایت از تولیدات داخلی
۱۴. تهیه و پیگیری تصویب و اجرای شیوه نامه تولید، صادرات و واردات مکمل های غذایی سنتی با رویکرد حمایت از تولیدات داخلی

فرهنگ عمومی

دفتر هیئت دولت

اهداف بخش فرهنگ عمومی:

۱. ارزیابی نگرش سطوح مختلف جامعه به جایگاه طب سنتی ایران و برنامه ریزی در جهت بهبود آن.
۲. ارائه ساختار مناسب در جهت همکاری، هماهنگی و نظارت بر عملکرد رسانه ای در این زمینه.
۳. تشویق و ترغیب سازمانهای مردمی، نهاد روحانیت معظم در همکاری برای تصحیح و بهبود باور و نگرش عمومی به طب سنتی ایران.
۴. مقابله فرهنگی با شیادان و سودجویان با حضور قوی و موثر در عرصه رسانه‌ای.
۵. هماهنگی درون بخشی و بین بخشی در ساماندهی تبلیغات و اطلاع رسانی در عرصه‌های مربوط به حوزه فرهنگ، آداب و میراث پزشکی.
۶. ارائه اطلاعات صحیح و مستدل مبتنی بر شواهد در مورد طب سنتی ایران.
۷. تهیه و تدوین منابع لازم برای گسترش استفاده منطقی و به جا از شیوه های طب سنتی ایران خصوصاً بحث حفظ الصّحه (نگه داری سلامت) .

دفتر هیئت دولت

طب مکمل

دفتر هیئت دولت

اهداف کلی بخش طب مکمل:

۱. تدوین آیین نامه های نظارتی بر عرصه های مختلف طب طب سنتی ایران
۲. هماهنگی با سایر قسمتهای مرکز در جهت حضور علمی و منطقی مبتنی بر شواهد طب سنتی ایران در عرصه سلامت
۳. هماهنگی با سایر سازمانهای مرتبط در جهت ساماندهی ارایه خدمات در قالب طب مکمل
۴. تلاش در جهت بهبود اطلاع رسانی صحیح و موثر در زمینه طب مکمل
۵. تلاش در جهت ورود منطقی شیوه های سایر طب ها در طب سنتی ایران
۶. تهیه و تدوین منابع علمی متقن برخی از طب های مکمل رایج در ایران
۷. ایجاد مراکز مشترک و بین المللی درخصوص رشته های طب مکمل رایج در ایران

دفتر هیئت دولت

آئین نامه اجرایی طب مکمل

(آموزشی، صافی و تحقیقاتی)

با توجه به رشد روز افزون استفاده از روش های طبی مکمل در سرتاسر دنیا و توجه مردم به اینگونه روشها و همچنین احترام به حقوق بیماران در انتخاب روش درمانی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ساماندهی آموزش، درمان و پژوهش در اینگونه رشته ها را وظیفه قانونی خود می داند و آئین نامه اجرائی آموزش، درمان و تحقیقات طب مکمل را تدوین و ابلاغ می نماید.

ماده ۱- تعاریف:

۱-۱- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی: از این قسمت به بعد به اختصار وزارت نامیده میشود.

۱-۲- کمیته تخصصی طب مکمل مرکز فرهنگ، آداب و میراث پزشکی که کمیته های مربوط به هر رشته را تعیین خواهد کرد و از این به بعد به اختصار کمیته تخصصی فام نامیده می شود.

۱-۳- تعریف طب مکمل:

طب مکمل به طیف وسیعی از روش های درمان و حفظ سلامت اطلاق می شود که جزو طب سنتی خود آن کشور نبوده و ضمناً در سیستم درمان و حفظ سلامت رایج هم ادغام نشده باشد. در طب مکمل از روش های مختلفی همچون استفاده از گیاهان دارویی، ماساژ و تمرینات بدنی، بالا بردن ظرفیت ذهن برای تاثیر عملکرد های بدنی و روش های مبتنی بر انرژی برای درمان و حفظ سلامت بهره گرفته می شود.

از میان رشته های مورد استقبال طب مکمل در دنیا میتوان از هومیوپاتی، ناتروپاتی، طب سوزنی، گیاه درمانی، ماساژ سوئدی، کایروپراکتیک، هیپنوتراپی، انرژی درمانی، طب سنتی چین، آیورودا نام برد. رشته های طب مکمل به هفت دسته کلی تقسیم و طبقه بندی میشوند:

الف - روشهای مبتنی بر **فرآورده های طبیعی** (مانند مکمل های غذایی، مگاویتامین درمانی، گیاه درمانی، پروبیوتیکها و رژیمهای خاص تغذیه ای)

ب- سیستمهای درمان **کل نگر** که دارای تئوری و تجارب ویژه خود می باشد (مانند آیورودا، طب سنتی چین، هومیوپاتی، طب سوزنی، طب فشاری، سوجوک و ناتروپاتی).

ج- اعمال **یداوی** و انواع ماساژها (مانند کایروپراکتیک، استئوپاتی، رفلوکسوتراپی، پولاروتراپی، ماساژ سوئدی و ماساژ رولفینگ)

دفتر هیئت دولت

د- روشهای مبتنی بر ارتباط ذهن- بدن (مانند، مدیتیشن، تمرین های تنفس عمیق، هیپنوتراپی، تن آرامی ها، تایچی، چی، چی گونگ و یوگا)

ه- روشهای مبتنی بر طب انرژی (مانند بیوفیدبک، بیومغناطیس درمانی، کریستال درمانی، نور درمانی، ریکی، تماسهای درمانی، انرژی درمانی)

و- شفا درمانی (مانند شفای روحی گروه دوستان گرونینگ، شفاگرها، طب معنوی، دعا درمانی)
ز- روشهای متفرقه (مانند طب فولکوریک هر منطقه، هنر درمانی، فرادرمانی، ایریدیولوژی، آپی تراپی، شلات درمانی، تراگر منتاستیک)

با توجه به اینکه روشهای متعدد در طب مکمل مطرح می باشند و روشهای جدید نیز به صورت مداوم ارائه میگردد، لذا ارائه قوانین مناسب و پویا در راستای رشته های مجاز و محدوده فعالیت آن رشته ها الزامی به نظر می رسد.

ماده ۲- خدمات طب مکمل عبارتند از:

۱. تغذیه

۲. خدمات پیشگیری، درمانی، توانبخشی و مراقبت های بالینی

۳. داروسازی

۴. تجهیزات پزشکی طب مکمل

ماده ۳ - افراد واجد شرایط ارائه کننده خدمات طب مکمل:

۳-۱- پزشکانی که دوره های عالی طب مکمل که منجر به اخذ درجه دکترای تخصصی و یا تخصص را در دانشگاهها و موسسات معتبر خارجی یا داخلی مورد تایید وزارت گذرانده اند و مدرک آنان پس از ارزشیابی کمیته تخصصی فام به تایید وزارت رسیده باشد و یا پس از قبولی در آزمون جامع آن رشته که توسط کمیته تخصصی فام مربوط به آن رشته و تحت نظارت وزارت انجام میشود، میتوانند به عنوان متخصص در اینگونه رشته ها فعالیت نمایند.

۳-۲- پزشکانی که دوره های کوتاه مدت هر رشته را طی نموده اند میتوانند پس از قبولی در آزمونهای تایید شده آن رشته توسط کمیته تخصصی فام، بدون ذکر عنوان متخصص و با عنوان پزشک آن رشته فعالیت نمایند.

دفتر هیئت دولت

۳-۳- پزشکانی که دوره خاصی نگذرانده ولی به واسطه مطالعات و تجربیات شخصی در آن رشته صاحب نظر محسوب میشوند چنانچه در آن رشته دارای کتاب، ترجمه، سخنرانی و یا پژوهش باشند میتوانند پس از تایید کمیته تخصصی فام مربوط به آن رشته بدون ذکر عنوان متخصص و در محدوده های معین شده توسط وزارت در رشته مربوطه فعالیت نمایند.

۳-۴- رشته های دکترای حرفه ای (مانند ناتروپاتی ND، کایروپراکتیک و...) مورد تایید مجامع بین المللی میتوانند بعد از تایید در کمیته تخصصی فام به عنوان دکترای حرفه ای آن رشته به صورت مستقل فعالیت نمایند.

۳-۵- افراد غیر پزشک که دوره های عالی (PhD، کارشناسی ارشد) طب مکمل را در دانشگاهها و موسسات معتبر خارجی یا داخلی مورد تایید وزارت گذرانده اند بعد از تایید مدرک توسط وزارت میتوانند اگر واحد های بالینی کافی گذرانده باشند میتوانند با تایید کمیته تخصصی فام در محدوده های تعیین شده مستقل فعالیت کنند، در غیر این صورت در رشته مربوطه زیر نظر پزشک (به عنوان ناظر فنی) فعالیت نمایند.

۳-۶- افراد غیر پزشک که دوره های کارشناسی طب مکمل را در دانشگاهها و موسسات معتبر خارجی یا داخلی مورد تایید وزارت گذرانده اند بعد از تایید مدرک توسط وزارت میتوانند در رشته مربوطه زیر نظر پزشک (به عنوان ناظر فنی) فعالیت نمایند.

۳-۷- پیراپزشکان و افراد غیرپزشکی که دوره های کوتاه مدت مربوط به هر رشته را گذرانده اند پس از قبولی در آزمون جامع میتوانند زیر نظر پزشک (به عنوان ناظر فنی) و در محدوده های تعیین شده توسط وزارت به ارائه خدمات در آن رشته بپردازند.

تبصره ۱- کلیه داروها، مواد و لوازم و تجهیزات مورد استفاده در رشته های مختلف طب مکمل باید در داروخانه های مجاز ارائه شوند و دکتر داروساز مسئول آن داروخانه برای ارائه محصولات مربوط به هر رشته باید دوره کوتاه مدت آموزشی آن رشته را گذرانیده باشد.

تبصره ۲- دوره های عالی و کوتاه مدت و آزمون جامع توسط کمیته تخصصی فام مربوط به آن رشته با تایید معاونت آموزشی برای اجرا ابلاغ می گردد.

تبصره ۳- حداقل طول مدت دوره های عالی و کوتاه مدت رشته های مختلف طب مکمل و نحوه آزمون جامع و شرکت در آن توسط کمیته تخصصی فام و با همکاری انجمن آن رشته و وتائید معاونت آموزشی معین میشود.

تبصره ۴- پزشکان خدمات بند ۱ و ۲ و داروسازان خدمات بند ۳ و ۴ ماده ۲ آئین نامه را ارائه می دهند.

دفتر هیئت دولت

ماده ۴- آموزش طب مکمل:

آموزش رشته های مختلف طب مکمل در دانشگاهها ، دانشکده های طب مکمل (دولتی و غیر دولتی) و بر اساس برنامه عالی، مدون یا کوتاه مدت تائید شده توسط کمیته تخصصی فام برای هر رشته انجام می پذیرد.

تبصره - دستورالعمل مربوطه توسط کمیته تخصصی فام برای هر رشته ، تدوین و ابلاغ می گردد.

ماده ۵- مراکز تحقیقاتی طب مکمل:

مراکز تحقیقاتی طب مکمل با پیشنهاد معاونت تحقیقات و فناوری و تائید شورایی عالی گسترش وزارت مجاز به فعالیت می باشند. دستورالعمل تاسیس این مراکز توسط کمیته تخصصی فام برای هر رشته ، تدوین و ابلاغ می گردد.

ماده ۶- مراکز درمانی طب مکمل:

ارائه خدمات پیشگیری و درمان در رشته های مختلف طب مکمل در مطبها ، درمانگاهها و بیمارستانها انجام می شود.

پیشگیری ، تشخیص، درمان سرپایی، بستری بیمار و ارائه خدمات درمانی در هر رشته با توجه به شرایط تخصصی رشته مربوطه می باشد.

تبصره ۱- دستورالعمل مربوطه توسط کمیته تخصصی فام برای هر رشته ، تدوین و ابلاغ می گردد.

تبصره ۲- آیین نامه های درمانگاههای تخصصی رشته های طب مکمل توسط کمیته تخصصی فام تدوین شده و با تایید معاونت درمان ابلاغ می شود.

ماده ۷- مراکز مرتبط با فرآورده های مفرد ، مرکب و تجهیزات طب مکمل:

حیطه عمل این مراکز شامل واردات ، تولید ، توزیع و عرضه دارو ها و تجهیزات می باشد.

۷-۱- وزارت موظف است تولید، واردات و ارائه داروها ، مواد و تجهیزات هر رشته را تسهیل نماید.

۷-۲ - صدور هر گونه مجوز تولید فرآورده های طبیعی طب مکمل ضمن سیر مراحل قانونی جاری تائیدیه مرکز فام را نیز باید به همراه داشته باشد.

ماده ۸- نظارت و ارزیابی عملکرد و فعالیت مراکز درمانی طب مکمل براساس دستورالعمل کمیته تخصصی فام به عهده معاونت های درمان دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات درمانی کشور می باشد.

ماده ۹- نظارت و ارزیابی عملکرد مراکز آموزشی طب مکمل ایران براساس دستورالعمل کمیته تخصصی فام به عهده معاونت های آموزشی دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی می باشد.

ماده ۱۰- نظارت و ارزیابی مراکز تحقیقاتی و پژوهش طب مکمل براساس دستورالعمل کمیته تخصصی فام به عهده معاونت های پژوهشی دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی می باشد.

ماده ۱۱- کلیه مقررات مربوط به مراکز آموزشی ، درمانی و تحقیقاتی وزارت قابل تعمیم به مراکز آموزشی ، درمانی و تحقیقاتی طب مکمل نیز می باشند.

ماده ۱۲: معاونت های آموزشی، درمان، تحقیقات و فناوری و سازمان غذا و داروی وزارت، آئین نامه ها و مقررات مربوط به طب مکمل (رشته های مجاز به فعالیت که توسط کمیته تخصصی فام اعلام می شوند) را با اخذ نظر از مرکز فرهنگ، آداب و میراث پزشکی تدوین و ابلاغ می نمایند.

چشم انداز و ماموریت

دفتر هیئت دولت

توسعه طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

شرح پیشنهادات عملی کوتاه‌مدت برای ساماندهی سریع توسعه طب ایرانی

۱. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

- ۱) تشکیل معاونت طب سنتی ایران بر اساس قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه و نقشه جامع سلامت کشور برای بهبود و تسریع در روند توسعه منطقی و شایسته «مکتب طب سنتی ایران».
- ۲) تصویب و ابلاغ بسته جدید (بازنگری شده) تدوین سیاست‌های ملی طب سنتی ایران شامل آیین‌نامه‌های اجرایی طب و داروسازی سنتی
- ۳) اصلاح و ارتقای مقطع تحصیلی دکترای تخصصی طب سنتی ایران از Ph.D به تخصص (دستیاری) پزشکی
- ۴) توسعه و ترویج آموزش، پژوهش و خدمات طب سنتی ایران در نظام شبکه بهداشت - درمانی (شبکه سلامت)
- ۵) تشکیل مدرسه عالی تربیت مدرس (حکیم) طب ایرانی به منظور تأمین استاد برای دانشکده‌های طب سنتی و گروه‌های طب سنتی ایران
- ۶) تشکیل شورای ارزیابی خبرگان و حکمای بدون مدرک در حوزه مکتب طب سنتی ایران
- ۷) تشکیل کمیته ارزشیابی مدارک تحصیلی و ارزیابی دانشگاه‌های خارج از کشور در حوزه طب سنتی ایران
- ۸) افزایش حداکثری ظرفیت دانشکده‌های طب ایرانی در پذیرش دانشجویان طب، داروسازی سنتی و سایر رشته‌های طب سنتی ایران
- ۹) تشکیل گروه طب سنتی ایران در تمام دانشکده‌های پزشکی کشور
- ۱۰) افزایش تعداد دانشکده‌ها در تمام دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در رشته‌های طب، تاریخ پزشکی و داروسازی سنتی و سایر رشته‌هایی که در آینده به تصویب خواهند رسید.
- ۱۱) طراحی، راه‌اندازی و توسعه رشته‌های پشتیبان برای توسعه خدمات طب ایرانی و در دسترس کردن امکانات و توسعه خدمات مورد نیاز:
 - ۱) پرستاری طب سنتی ایران
 - ۲) علوم آزمایشگاهی طب سنتی ایران
 - ۳) دلک (مشت‌ومال طبی: ماساژ) طب سنتی ایران
 - ۴) شناسایی و عرضه مفردات طبیعی طب سنتی ایران
 - ۵) بهداشت باروری و تنظیم خانواده طب سنتی ایران
 - ۶) بهداشت فردی و خانواده طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

- ۷) تاریخ و متون طب سنتی ایران
- ۸) اخلاق طب سنتی ایران
- ۹) تغذیه طب سنتی ایران
- ۱۰) طب عامیانه مردم ایران زمین
- ۱۱) فلوشیپ‌های تخصصی طب سنتی ایران
- ۱۲) دوره‌های آموزش مداوم و توسعه آموزش پزشکی برای پزشکان فارغ‌التحصیل و پزشکان خانواده (حضور و مجازی)
- ۱۳) تدوین و اجرای واحدهای درسی مکتب طب ایرانی در برنامه آموزشی دانشجویان گروه علوم پزشکی و پیراپزشکی
- ۱۴) جذب دانشجویان خارجی برای توسعه جهانی دانش بومی طب سنتی ایران و صدور علم و فرهنگ
- ۱۵) ساماندهی عطاران و تدوین بسته حمایتی برای بهبود عرضه گیاهان دارویی کشور

۲. دولت:

۱. حمایت در تشکیل معاونت طب سنتی در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۲. تشکیل «پژوهشگاه جامع مکتب طب ایرانی» شامل مراکز و پژوهشکده‌های مربوط (در کارگروه بعدی بحث خواهد شد). دارای ردیف بودجه مستقل و زیر نظر طب سنتی ایران برای توسعه هماهنگ و بنیادی - کاربردی این مکتب.
۳. تمامی دستگاه‌های اجرایی تحت نظارت دولت یا همکار دولت موظف باید موظف شوند در چارچوب مصوبات و سیاست‌گذاری طب ایرانی به‌عنوان مرجع قانونی ساماندهی مکتب طب سنتی ایران و بر اساس سند چشم‌انداز برای توسعه طب سنتی ایران همکاری موثر داشته باشند.
۴. برقراری تعامل مناسب بین وزارت بهداشت با سایر وزارتخانه‌ها و نهادهای مرتبط با صنعت گیاهان دارویی و داروهای گیاهی (برای حفظ ذخیره ژنتیکی، توسعه صادرات گیاهان فرآوری شده با ارزش افزوده، توسعه کشت و برداشت اصولی و ارگانیک و به‌اندازه) و هماهنگی با فرهنگستان علوم پزشکی کشور، مرکز فرهنگ، آداب و میراث پزشکی، انجمن علمی طب سنتی ایران، نظام پزشکی و پزشکی قانونی کشور.

دفتر هیئت دولت

۳. پژوهشگاه و مراکز تحقیقاتی

«پژوهشگاه جامع احیای مکتب طب سنتی ایران» با نظارت و با محوریت موضوعات مورد توجه طب ایرانی به پژوهش‌های بنیادی و کاربردی در زمینه طب ایرانی خواهد پرداخت.

۱. پژوهش‌های کاربردی

- علوم پایه تحقیقاتی (فیزیولوژی، پاتولوژی، مطالعات سلولی، مولکولی، آزمایشگاهی، فناوری‌های نوین)
- دارویی (طراحی، فرمولاسیون، سم‌شناسی، استانداردسازی، تولید پایلوت داروهای طب ایرانی با قابلیت صادرات با بهره‌گیری از اصول GMP)
- طراحی و تولید داروهای طب ایرانی مورد نیاز سیستم پزشکی رایج با هدف کمک به رفع معضلات بهداشت و درمان کشور

۲. پژوهش‌های بنیادی

- تبیین مکتب طب سنتی ایران شامل تمام جنبه‌های مبانی فلسفی، نظری، عملی، آزمایشگاهی و تشخیص و درمان
- منابع، شامل:
 - میراث مکتوب طب سنتی ایران
 - ترجمه متون عربی و انگلیسی و یونانی به فارسی
 - نو نویسی متون به زبان کاربردی و مفهوم امروزی
 - تألیف منابع تحقیقی و تطبیقی جدید
 - درسنامه‌های آموزش دانشگاهی طب سنتی ایران
 - ارزیابی و ارزشیابی تألیفات در حوزه طب سنتی ایران
 - ترجمه دانش طب سنتی ایران به روز شده به زبان‌های رایج دنیا با هدف صدور علم

دفتر هیئت دولت

۴. فرهنگ‌سازی عمومی و رسانه‌ها

فراگیر شدن بینش و آموزه‌های طب سنتی ایران برای عموم افراد جامعه، برای نیل به اهداف ذیل ضرورت دارد:

- تنظیم و بهبود شیوه زندگی برای نگاهداشت و ارتقاء سلامت فردی و خانوادگی
 - پیشگیری از بیماری‌های مزمن و کاهش هزینه‌های سیستم‌های درمانی و توانبخشی
 - گسترش دانش بومی و ارتقاء باورهای خوداتکایی
 - ترویج فرهنگ ایرانی-اسلامی
 - تبیین هویت مکتب طب سنتی ایران و تفکیک آن از برخی شیوه‌های پراکنده و رایج مانند طب عامیانه و طب گیاهی^۱
- بدین منظور پیش‌نویس طرحی از وجوه گوناگون فرهنگ‌سازی در چهار بخش ارائه می‌شود:

الف. محتوای آموزشی:

۱. تاریخچه «مکتب طب ایرانی» و مهمترین دستاوردها و نوآوری‌ها و کشفیات حکمای کهن در سرزمین‌های اسلامی
۲. معرفی بزرگترین حکمای ایرانی (علی‌بن‌ربن طبری، علی‌بن‌عباس اهوازی، محمدبن‌زکریای رازی، ابوعلی‌سینا، سیداسماعیل جرجانی) و مهمترین منابع مکتوب مکتب طب سنتی ایران
۳. آشنایی با ساختار دانش در مکتب طب ایرانی، و اشاره به ویژگی‌های روشی، مَنشی، و بینشی آن
۴. نقد منطقی طب جدید و معرفی حوزه‌های کارآمدی مکتب طب سنتی ایران
۵. تدابیر «حفظ صحت»^۲ با تاکید بر تدابیر خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، پاکسازی‌های ساده و کاربردی، ورزش، حفظ سلامت روانی و معنوی بر اساس تدابیر سته ضروریه بر مبنای تعالیم حکما و آموزه‌های دینی با در نظر گرفتن الزامات و مقتضیات اقلیمی و فرهنگی مناطق ایران

^۱. مکتب طب سنتی ایران، یک نظام جامع و منسجم طبی است که دارای وجوه نظری و عملی مندرج در منابع مکتوب (به زبانهای فارسی و عربی) است که گزاره‌های آن از طریق دو روش اصلی «قیاس» و «تجربه» فراهم آمده است. این دانش در ساختار خود دارای بخشهای اصول و مبانی، سبب‌شناسی، نشانه‌شناسی، تدابیر حفظ صحت یا پیشگیری از بیماری، تدابیر درمانی غذایی و دوائی، و اعمال یدای است.

بر خلاف مکتب طب سنتی ایران، طب عامیانه دارای ساختار منسجم و اصول و مبانی معین نیست و از انواع گزاره‌های گوناگون (مانند گزاره‌های عام و تغییر یافته طب سنتی، آیین‌ها و اسطوره‌ها، خرافه‌ها، باورهای قومی...) تشکیل یافته است و شکل و محتوای آن در مناطق مختلف ایران متفاوت است. طب عامیانه در چهار وجه دانش، بینش، منش، و روش با مکتب طب سنتی ایران تفاوت دارد.

گیاه درمانی یا هربال مدیسین، صرفاً استفاده از گیاهان دارویی یا داروهای گیاهی بر اساس مواد موثره موجود در آنها و با رجوع به معیارهای نشانه‌شناسی و تشخیصی و درمانی در طب جدید است و با مکتب طب سنتی ایران یکسان نیست.

۶. اصول مهم در موارد کاربرد و احتیاطات کاربرد در درمان با داروهای طبیعی، و در اعمال یدایمانی مانند حجامت و فصد و زالودرمانی
۷. تدابیر گروه‌های خاص مانند تدابیر بانوان در دوران بارداری و شیردهی، تدابیر نوزادان و شیرخواران، تدابیر کودکان و نوجوانان، تدابیر دوران بلوغ پسران و دختران، سالخوردگان، و تدابیر ایام خاص مانند ماه رمضان با در نظر گرفتن الزامات و مقتضیات اقلیمی و فرهنگی مناطق ایران
۸. آشنایی با مشاغل و مراجع ذی‌صلاح در حوزه طب سنتی ایران بر اساس آیین‌نامه‌های مصوب معاون طب سنتی ایران

ب. گروه‌های مخاطب:

۱. کودکان تا سن پیش از دبستان
۲. کودکان در سن دبستان
۳. نوجوانان در مقطع راهنمایی و متوسطه
۴. دانشجویان در همه مقاطع همه رشته‌ها در همه مؤسسات آموزش عالی
۵. مشمولان خدمت نظام وظیفه عمومی
۶. دختران و پسران در شرف ازدواج
۷. بانوان خانه‌دار
۸. سایر گروه‌ها که در طبقه‌بندی فوق نمی‌گنجند مانند سالمندان

ج. ابزارهای فرهنگ‌سازی عمومی:

۱. رسانه‌های مکتوب شامل روزنامه‌ها، مجلات، کتب و کتابچه‌ها در قالب کتاب همراه در محیط‌های حمل و نقل عمومی درون‌شهری و برون‌شهری، پمفلت‌ها و تراکت‌ها، بیلبوردها و اعلان‌های دیواری
۲. رسانه‌های دیداری و شنیداری شامل صدا و سیما در شبکه‌های داخلی و فرامرزی، لوح‌های فشرده آموزشی و سرگرمی، اینترنت، جشنواره‌های سینمایی مستند و فیلم کوتاه
۳. سخنرانی در مجامع عمومی و برنامه‌های آموزشی حضوری مانند نماز جمعه، مساجد، فرهنگسراها، مراکز فرهنگی آموزشی مجاز
۴. مراکز آموزشی تأییدشده و مجاز آموزش طب سنتی ایران

۲. «حفظ صحت» بخشی از طب عملی است که در آن اصول و تدابیر زندگی سالم برای پیشگیری از بیماری‌ها با در نظر گرفتن شش امر گریزناپذیر در زندگی روزمره (هوا، خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها، حرکت و سکون جسمانی، خواب و بیداری، نگهداری و دفع مواد، اعراض نفسانی) بیان می‌گردد.

۵. نامگذاری یک روز به نام «مکتب طب سنتی ایران» در تقویم رسمی جمهوری اسلامی ایران همراه با برنامه‌های آموزشی مناسب در رسانه‌های جمعی

● متناسب‌سازی روش‌ها و ابزارهای آموزشی با گروه‌های مخاطب بالا بر عهده کمیته‌ای از روانشناسان، جامعه‌شناسان، متخصصین رسانه و ارتباطات، و متخصصان آموزش بهداشت، و متخصصان طب ایرانی قرار می‌گیرد و شیوه‌نامه‌های تخصصی برای تعیین حدود و ثغور محتوای آموزشی و مقتضیات آن توسط این کمیته تدوین می‌گردد.

● به‌جهت اهمیت نقش رسانه فراگیر صدا و سیما در شکل‌گیری شناخت عمومی مخاطبین از مکتب طب ایرانی، پیشنهاد می‌شود که یک متخصص دانشگاهی طب ایرانی نیز به‌عنوان عضو رسمی شورای سیاستگذاری سلامت صدا و سیما منصوب شود و تولید هر برنامه در باره طب ایرانی منوط به رعایت مفاد شیوه‌نامه تدوین‌شده و تایید شورای سیاستگذاری سلامت باشد.

د. پیش‌نیازها

۱. نیروی انسانی مورد نیاز شامل:

- فارغ‌التحصیلان رشته‌های دانشگاهی طب سنتی ایران

- مربیان آموزش دیده و آزموده‌شده در دوره‌های رسمی معتبر با بهره‌گیری از مربیان و معلمان آموزش و پرورش

- خبرگان تأییدشده بدون‌مدرک

۲. متون آموزشی درست و جامع و ساده‌نویسی‌شده ویژه هر گروه از مخاطبان که توسط تیم مؤلفان مجرب و باسابقه تدوین شده باشد. این متون آموزشی باید بر اساس مشترکات معتبرترین نوشتارهای حکیمان، و با در نظر گرفتن شرایط اقلیمی و فرهنگی و زیستی امروز، و با ملاحظه ویژگیهای مخاطبان، و با رعایت قواعد ادبی نوشته شوند.

دفتر هیئت دولت

۵. بخش کارآفرینی و مشاغل مرتبط با طب سنتی ایران

در این بخش علاوه بر ساماندهی و حمایت از خبرگان بدون مدرکی که می‌توانند به خدمت به مردم بپردازند و بر اساس نظرات کمیته بررسی صلاحیت و اعطای گواهی به ایشان راه برای استفاده از توان علمی و تجربی ایشان باز خواهد شد، با نگاهی فراتر به سازمان یافتن مجموعه مشاغل مرتبط با نیازهای پایه این رشته توجه شده است تا هم ضمن حفظ میراث گرانبهای این دانش، به توسعه آموزش و ماندگار شدن این رشته‌ها پرداخته شود و هم از این طریق نوعی کارآفرینی بومی صورت پذیرد.

البته لازم است برای فراهم شدن زمینه فعالیت اصولی این افراد علاوه بر تعریف جایگاه خدمات ایشان و تعیین چارچوب کاری، زمینه‌های قانونی خدمت‌رسانی این مشاغل فراهم شود. بنابراین طب ایرانی موظف است حداکثر در مدت سه ماه با مشورت شورای ارزیابی خبرگان و حکمای بدون مدرک (متشکل از سه نفر از حکمای مورد تایید و سه نفر از متخصصان مورد تأیید دانشکده طب سنتی ایران) به بررسی وضعیت و سابقه کاری و تجربی و حداقل دانش مورد نیاز این مشاغل بپردازد.

بدیهی است با این روش سه اتفاق بزرگ رخ خواهد داد:

۱. استفاده ملی از وجود صاحب‌نظران با تجربه و حفظ گنجینه علمی کشور
۲. بهره‌گیری از ظرفیت مردمی برای آموزش دانش بومی سرزمین کهن ایران
۳. زمینه‌سازی برای ایجاد رشته‌های جدید دانشگاهی

بنابر توضیحات بالا بدیهی است مواردی که در ادامه ذکر می‌شود شامل دانش و میراث مردمی است که از طریق غیر دانشگاهی به ما منتقل شده است و فارغ التحصیلان تخصصی طب، داروسازی، پرستاری و... از دانشگاه را شامل نمی‌شود.

مشاغل مرتبط با طب ایرانی و تعریف آنها:

(۱) گیاه چین یا عَشَاب

تعریف:

عَشَاب، به کسی گفته می‌شود که دارای دو خصیصه زیر باشد:

۱- داروشناس

۲- جمع‌آوری‌کننده دارو

بر این اساس از نظر مفهومی «عَشَاب» را نمی‌توان «گیاه‌چین صرف» نامید زیرا گیاه‌چین فقط کار جمع‌آوری گیاهان را عهده‌دار است. در حالی که گیاه‌چینی جزئی از کار «عَشَاب» به حساب می‌آید.

شرایط اعطای مدرک عَشَّابی:

برای اخذ مدرک «عَشَّابی»، فرد باید قادر باشد حداقل صد مفرده اعم از نباتی، معدنی، و حیوانی را شناسایی کند و درست تشخیص دهد. همچنین مناطق مهم محل رویش این مفردات را بشناسد، زمان مناسب جمع‌آوری هر یک را بداند و با نحوه صحیح نگهداری و انبار کردن آنها آشنایی کامل داشته باشد.

امتیازات مدرک عَشَّابی:

فردی که دارای مدرک عَشَّابی باشد، از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اخذ مجوزهای لازم از سازمان‌ها و نهادهای و ادارات مرتبط با این حیطه برای فعالیت رسمی در محدوده وظایف عَشَّابی
- ۲- امکان اخذ تسهیلات بانکی برای بهبود و ارتقای سطح فعالیت‌های مجاز در حیطه عَشَّابی
- ۳- امکان تعامل مستقیم با مراکز مصرف مانند کارخانجات داروسازی، عطاریها و...
- ۴- امکان آموزش افراد علاقمند به عَشَّابی

۲) عَطَّار

تعریف:

عَطَّار، به کسی گفته می‌شود که به امر فروش داروها و فرآورده‌های ویژه این صنف اشتغال داشته باشد. انواع عَطَّار:

عَطَّارها بسته به نوع و میزان اطلاعات نظری و عملی به دو گروه به شرح زیر تقسیم می‌شوند:

- ۱- عَطَّار و سَقَط فروش، که صرفاً کار فروشندگی اجناس عَطَّاری را به عهده دارد.
- ۲- عَطَّار خبیر، که نسبت به اثرات درمانی مفردات و مرکبات دارویی همچنین اثرات جانبی آنها دارای اطلاعات قابل توجه و خبرویت است.

شرایط اعطای مدرک عَطَّار خبیر:

برای اخذ مدرک «عَطَّار خبیر»، فرد باید قادر باشد خواص درمانی مشهور مفردات و مرکبات دارویی که توسط وی به مشتری فروخته می‌شود را بشناسد و نسبت به عوارض جانبی آنها اطلاعات کافی داشته باشد.

امتیازات مدرک عَطَّار خبیر:

فردی که دارای مدرک «عَطَّار خبیر» باشد، از امتیازاتی که این کمیسیون تعیین خواهد کرد برخوردار می‌شود.

(۳) مُدَلِّک

تعریف:

مُدَلِّک، به کسی گفته می‌شود که به امر تدلیک (ماساژ) - به روش سنتی یا بر اساس دانش مکتب طب ایرانی - اشتغال داشته باشد.

شرایط اعطای مدرک مُدَلِّکی:

برای اخذ مدرک «مُدَلِّکی»، فرد باید قادر باشد انواع دلک سنتی یا انواع دلک مکتوب در کتب مکتب طب ایرانی را اجراء کند. همچنین آثار درمانی و بهداشتی و موارد کاربرد هر یک را بشناسد. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب طب ایرانی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک مُدَلِّکی:

فردی که دارای مدرک «مُدَلِّکی» باشد از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۲- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۳- امکان آموزش افراد علاقمند به تدلیک (تحت شرایط و قابلیت‌های خاص و آموزش حداقل - های دانش طب)

(۴) حَجَّام و فَصَّاد

حَجَّام و فَصَّاد، به کسی گفته می‌شود که به امور حجامت و فصد - به روش سنتی یا براساس دانش مکتب طب سنتی ایران، اشتغال داشته باشد.

شرایط اعطای مدرک حَجَّامی و فَصَّادی:

برای اخذ مدرک «حَجَّامی و فَصَّادی»، فرد باید قادر باشد انواع حجامت و فصد سنتی یا انواع حجامت و فصد مکتوب در کتب مکتب طب ایرانی را اجراء کند. همچنین موارد منع و خواص هر نوع آن را بشناسد. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب ایرانی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک حَجَّامی و فَصَّادی:

فردی که دارای مدرک «حَجَّامی و فَصَّادی» باشد از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۲- امکان اخذ تسهیلات بانکی

چشم انداز

معاونت طب سنتی ایران برای توسعه فرهنگ، آداب و میراث پزشکی در راستای اسناد چشم انداز، ایران ۱۴۰۴ و بر اساس نقشه جامع علمی، تحقیقاتی کشور و با تکیه بر آموزه‌های ارزشمند اسلامی و تاریخ افتخار آمیز ایران زمین بر آن است که از طریق هدایت، رهبری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی و نظارت بر امور مربوط به پژوهش، آموزش و خدمات پزشکی در زمینه طب سنتی ایرانی، بتواند ضمن احیای میراث علمی و تاریخی مکتب پزشکی اسلامی- ایرانی در سطح جهانی به ارتقای جایگاه آن به عنوان شیوه ای جامع، جامعه نگر، مستند و کارآمد مبتنی بر ارزشهای اخلاقی در نظام سلامت دست یابد.

ماموریت:

دستیابی به چشم انداز معاونت طب سنتی ایران در راستای تعالی جایگاه علمی کشور و نیل به خودباوری منطقی و علمی دانشوران علوم پزشکی و آحاد جامعه در بخشهای شش گانه پژوهش، آموزش، امور دارویی، خدمات تندرستی و درمانی، فرهنگ عمومی و طب مکمل مقدور خواهد بود به نحوی که برآیند آن ضمن انگیزش روحیه جستجوگری و تقویت عزت ملی در عرصه علوم پزشکی، منجر به ارتقای سطح سلامت در سطوح فردی و اجتماعی و شاخصهای ملی و بین المللی مربوط به آن گردد:

پژوهش: شامل برنامه ریزی، بسترسازی، هدایت، پیشنهاد، تدوین، تصویب و حمایت از پژوهشهای بنیادی و کاربردی در راستای تعمیق دانش موجود است.

آموزش: دربرگیرنده بسترسازی، برنامه ریزی، حمایت، هدایت و ارائه آموزشهای مستمر در سطوح مختلف (دانش آموزی، دانشجویی و آحاد و جامعه) است.

امور دارو: برنامه ریزی، هدایت، حمایت و نظارت بر تولید و تجارت داروهای طب سنتی ایران و به ویژه داروهای گیاهی مبتنی بر تضمین کیفی آنها را در بر می گیرد.

خدمات تندرستی و درمانی: بسترسازی، تدوین قوانین و الزامات و استانداردهای مربوط، هماهنگی، حمایت و پشتیبانی، نظارت برای ارائه خدمات تندرستی و درمانی با استفاده از طب سنتی ایران و در تمامی ابعاد آن و با بهترین کیفیت را شامل می شود.

فرهنگ عمومی: بسترسازی، برنامه ریزی، هدایت و نظارت بر ابعاد مختلف فرهنگ عمومی در زمینه فرهنگ، آداب و میراث پزشکی برای ارتقای جایگاه آن در نگرش و کاربرد مردمی آن را در بر خواهد داشت.

طب مکمل: شامل هدایت، نظارت، ساماندهی و تدوین چارچوبهای قانونی امور مربوط به خدمات درمانی بر اساس شیوه های طب مکمل را شامل می گردد.

دفتر هیئت دولت

(۵) مُزَّیْن

مُزَّیْن، به کسی گفته می‌شود که به امور پوست و مو و زیبایی بدن - به روش سنتی یا براساس دانش مکتب طب ایرانی - اشتغال داشته باشد.

شرایط اعطای مدرک مُزَّیْنی:

برای اخذ مدرک «مُزَّیْنی»، فرد باید قادر باشد انواع روش‌های بهبود پوست و مو در راستای بهداشت و زیبایی با روش‌های سنتی یا بر اساس دانش مکتوب در کتب مکتب طب ایرانی را اجراء کند. همچنین موارد منع استفاده از این روش‌ها را بشناسد. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک مُزَّیْنی:

فردی که دارای مدرک «مُزَّیْنی» باشد، از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۲- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۳- امکان آموزش افرادِ علاقمند (تحت شرایط و قابلیت‌های خاص و آموزش حداقل‌های دانش طب)

(۶) مُجَبِّر

تعریف:

مُجَبِّر، به کسی گفته می‌شود که به امر شکسته بندی - به روش سنتی یا بر اساس دانش مکتب طب سنتی ایران، اشتغال داشته باشد.

شرایط اعطای مدرک مُجَبِّری:

برای اخذ مدرک «مُجَبِّری»، فرد باید قادر باشد انواع کارهای شکسته بندی - به روش سنتی یا بر اساس دانش مکتب طب ایرانی - را اجراء کند. همچنین موارد منع استفاده از این روش‌ها و نحوه و موارد ارجاع بیماران به مراکز تخصصی را بشناسد. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک مُجَبِّری:

فردی که دارای مدرک «مُجَبِّری» باشد، از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۲- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۳- امکان آموزش افرادِ علاقمند به شکسته بندی (تحت شرایط و قابلیت‌های خاص و آموزش حداقل‌های دانش طب)

۷) درمانگر محلی

تعریف:

درمانگر محلی، به کسی گفته می‌شود که با استفاده از روش‌های درمانی منتج از آموزش سینه به سینه اساتید محلی به امر درمان اشتغال داشته و نزد مردم محل یا منطقه‌ای که در آن سکونت دارد، عمدتاً در مناطق مرزی یا دورافتاده یا روستایی، به این امر اشتغال یافته باشد.

شرایط اعطای مدرک درمانگر محلی:

برای اخذ مدرک «درمانگر محلی»، فرد باید قادر باشد صحت توانمندی خود را در موارد ادعایی به شورای بررسی خبرگان بدون مدرک به اثبات رساند. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک درمانگر محلی:

فردی که دارای مدرک «درمانگر محلی» از کمیسیون خبرگان بدون مدرک باشد، از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اشتغال مستقل در محل مربوطه
- ۲- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۳- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۴- امکان آموزش افراد علاقمند (تحت شرایط و قابلیت‌های خاص و آموزش حداقل‌های دانش طب)

۸) تول‌گیر

تعریف:

تول‌گیر، به کسی گفته می‌شود که با استفاده از روش‌های درمانی منتج از آموزش سینه به سینه اساتید محلی به امر «تول‌گیری» اشتغال داشته و نزد مردم محل یا منطقه‌ای که در آن سکونت دارد به این امر اشتغال یافته باشد.

شرایط اعطای مدرک تول‌گیری:

برای اخذ مدرک «تول‌گیری»، فرد باید قادر باشد صحت توانمندی خود را در موارد ادعایی به شورای بررسی خبرگان بدون مدرک به اثبات رساند. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک تول گیری:

فردی که دارای مدرک «تول گیری» از کمیسیون خبرگان بدون مدرک باشد، از امتیازات زیر برخوردار می شود:

- ۱- امکان اشتغال مستقل در محل مربوطه
- ۲- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۳- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۴- امکان آموزش افراد علاقمند (تحت شرایط و قابلیت های خاص و آموزش حداقل های دانش طب)

۹) گهنگ گیر

تعریف:

گهنگ گیر، به کسی گفته می شود که با استفاده از روش های درمانی منتج از آموزش سینه به سینه اساتید محلی به امر «گهنگ گیری» اشتغال داشته و نزد مردم محل یا منطقه ای که در آن سکونت دارد به این امر اشتها یافته باشد.

شرایط اعطای مدرک گهنگ گیری:

برای اخذ مدرک «گهنگ گیری»، فرد باید قادر باشد صحت توانمندی خود را در موارد ادعایی به شورای بررسی خبرگان بدون مدرک به اثبات رساند. این افراد لازم است دوره های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک گهنگ گیری:

فردی که دارای مدرک «گهنگ گیری» باشد، از امتیازات زیر برخوردار می شود:

- ۱- امکان اشتغال مستقل در محل مربوطه
- ۲- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۳- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۴- امکان آموزش افراد علاقمند (تحت شرایط و قابلیت های خاص و آموزش حداقل های دانش طب)

۱۰) ناف گیر

تعریف:

ناف گیر، به کسی گفته می شود که با استفاده از روش های درمانی منتج از آموزش سینه به سینه اساتید محلی به امر «ناف گیری» اشتغال داشته و نزد مردم محل یا منطقه ای که در آن سکونت دارد به این امر اشتها یافته باشد.

شرایط اعطای مدرک ناف گیری:

برای اخذ مدرک «ناف گیری»، فرد باید قادر باشد صحت توانمندی خود را در موارد ادعایی به اساتید کمیسیون خبرگان بدون مدرک به اثبات رساند. این افراد لازم است دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی را بگذرانند و تحت نظر متخصصان طب سنتی یا خبرگان بدون مدرک تأیید شده به فعالیت بپردازند.

امتیازات مدرک ناف گیری:

فردی که دارای مدرک «ناف گیری» باشد، از امتیازات زیر برخوردار می‌شود:

- ۱- امکان اشتغال مستقل در محل مربوطه
- ۲- امکان اشتغال در مطب پزشکان، بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی شهری و روستایی
- ۳- امکان اخذ تسهیلات بانکی
- ۴- امکان آموزش افراد علاقمند (تحت شرایط و قابلیت‌های خاص و آموزش حداقل‌های دانش طب)

(۱۱) طبیب ایرانی (کارشناس طب سنتی)

تعریف:

طبیب ایرانی، به کسی گفته می‌شود پس از فارغ التحصیلی در رشته پزشکی براساس ضوابط و پس از قبولی در امتحان ورودی دوره پزشکی سنتی را گذرانده باشد.

تعریف: طبیب ایرانی، به کسی گفته می‌شود که با استفاده از روش‌های درمانی منتج از دانش مکتب طب ایرانی به امر طبابت اشتغال داشته باشد.

شرایط اعطای مدرک طبابت:

برای اخذ مدرک «طبابت»، فرد باید یا امتحان جامع مکتب طب ایرانی را که توسط دفتر طب سنتی ایران و سازمان سنجش وزارت بهداشت برگزار می‌شود با موفقیت بگذراند یا در مصاحبه علمی شورای بررسی خبرگان بدون مدرک تأیید شود.

بدیهی است طبیبان هم‌ردیف متخصصان فارغ‌التحصیل نیستند و به عنوان کارشناس طب سنتی (و نه متخصص) مشغول به کار خواهد شد. این طبیبان چنانچه دارای شماره نظام پزشکی باشند یعنی پزشک نیز باشند یا فارغ‌التحصیل رشته‌های مشابه از کشورهای دیگر باشند طبق ضوابط نظام پزشکی و دفتر طب سنتی کشور به فعالیت خود ادامه خواهند داد و چنانچه پزشک نباشند با نظر شورای بررسی خبرگان بدون مدرک بعنوان طبیب یا خبره بدون مدرک با قبول مسئولیت قانونی و شرعی به فعالیت خواهند پرداخت که البته مشمول تبصره ۱۰ که قبلاً ذکر شد نیز خواهند بود. ممکن است غیرپزشکان خبره نیاز به شرکت در دوره‌های آموزشی کوتاه مدت مصوب دفتر طب سنتی نیز داشته باشند.

دفتر هیئت دولت

۱۲) خبرگان بدون مدرک :

برای اخذ مدرک، فرد باید یا امتحان جامع مکتب طب ایرانی را که توسط دفتر طب سنتی ایران و سازمان سنجش وزارت بهداشت برگزار می‌شود را با موفقیت بگذراند یا مدرک وی توسط شورای بررسی خبرگان بدون مدرک تایید شود. بدیهی است این افراد هم‌ردیف متخصصان فارغ‌التحصیل نیستند و به عنوان کارشناس طب سنتی (و نه متخصص) مشغول به کار خواهد شد. این افراد یا فارغ‌التحصیل رشته‌های مشابه از کشورهای دیگر باشند طبق ضوابط نظام پزشکی و معاونت طب سنتی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با قبول مسئولیت قانونی و شرعی به فعالیت خواهند پرداخت.

آیین‌نامه ارزشیابی صلاحیت علمی خبرگان بدون مدرک دانشگاهی در زمینه طب سنتی ایران

با استناد به مصوبه جلسه ۵۰۳ مورخ ۱۳۸۱/۶/۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۵۰۳ مورخ ۸۱/۶/۵ و الگوگیری از پیشنهاد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (نامه شماره ۱۵/۶۲۶ مورخ ۸۰/۲/۲۹) ضوابط کلی ارزشیابی صلاحیت علمی خبرگان بدون مدرک دانشگاهی در زمینه طب سنتی ایران را به این شرح تصویب کرد:

۱. دبیرخانه مرکز ارزشیابی صلاحیت علمی خبرگان بدون مدرک دانشگاهی در زمینه طب سنتی ایران در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تایید می‌گردد.

۲. دبیر شورای عالی طب سنتی ایران (معاونت طب سنتی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) عهده دار مسئولیت اجرایی این دبیرخانه است.

۳. محققان و درمانگران هر کدام از رشته‌های طب سنتی ایران (مکتب طب سنتی ایران)، یا طب عامیانه (مردمی)، یا طب مکمل و یا کسانی که بر اساس آموزه‌های دینی و اسلامی به امر طبابت اشتغال ورزیده‌اند، اما فاقد مدرک دانشگاهی هستند و حسب مطالعه و تجربه در میان اهل فن به عنوان صاحب‌نظر شهرت داشته و یا صاحب آثار، تحقیقات و تألیفات باشند می‌توانند طبق شرایط و مقررات مندرج در دستورالعمل بررسی صلاحیت علمی خبرگان بدون مدرک در سطح یکی از مراتب ۱ و ۲ (مربی یا استادیاری) وابسته دانشگاهی برای همکاری جهت تدریس یا عضویت در هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی انتخاب گردند و یا در محدوده‌ای که تعریف خواهد شد به امور پزشکی متناسب بپردازند.

۴. دستورالعمل امتحانی و نحوه بررسی صلاحیت علمی خبرگان بدون مدرک دانشگاهی و نحوه همکاری و استخدام ایشان در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی که توسط معاونت طب سنتی تهیه و به تأیید شورای عالی طب سنتی رسیده و به معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ابلاغ می‌گردد (پیش‌نویس مربوطه در ادامه آمده است).

۵. برای اجرای دستورالعمل موضوع بند ۲، «کمیسیون تعیین صلاحیت علمی خبرگان بدون مدرک دانشگاهی» شامل معاون طب سنتی معاون درمان وزارت متبوع، معاون آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاون پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، رئیس (یا یکی از رؤسای) دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی تهران (یا سایر دانشگاه‌ها)، و پنج نفر از صاحب‌نظران و متخصصان طب و داروسازی سنتی به انتخاب شورای عالی طب سنتی ایران تشکیل می‌شود.

تبصره‌ها:

- مواردی که لازم است در دبیرخانه مدنظر قرار گیرد :
۱. برخورداری از صلاحیت عمومی، اخلاقی و علمی حسب نظر کمیته مذکور
 ۲. ارائه سوابق مستند از فعالیت در حوزه مورد ادعای فرد
 ۳. عدم سوءپیشینه کیفری خصوصاً عدم محکومیت (قطعی) در خصوص ارتکاب جرایم پزشکی یا آسیب درمانی به بیماران در مراجع قانونی و قضایی
 ۴. داشتن آثار منتشر شده علمی و تحقیقی در رشته تخصصی مربوطه که مورد تایید کمیته مورد اشاره قرار گیرد.
 ۵. تالیف یک رساله علمی در رشته تخصصی خود و قبولی در مصاحبه علمی مورد نیاز
 ۶. ارائه شواهد بالینی یا مقالات تخصصی یا مستندات قابل قبول برای شورا در خصوص اثربخشی شیوه درمانی یا داروهای مورد استفاده
 ۷. این آیین‌نامه شامل کسانی که دارای حداقل مدرک پزشکی یا داروسازی عمومی هستند نمی‌شود چراکه ایشان می‌توانند از مجاری قانونی کشور به ادامه تحصیل و اخذ مدرک لازم بپردازند.
 ۸. مجوز طبابت یا انجام فعالیت پزشکی در حوزه مصوب شده و اعلام شده (شامل تعریف بیماری‌ها، نوع مداخلات و تعیین تعرفه خدمات) از سوی کمیته برای یکسال خواهد بود و لازم است برای تمدید آن، گزارش عملکرد فعالیت یکساله فرد به دبیر کمیته تحویل شود. بعد از سه سال اخذ تأییدیه، امکان صدور پروانه فعالیت پنج‌ساله بلامانع خواهد بود.
 ۹. کسانی که پزشک نیستند ملزم هستند به لحاظ رعایت حقوق بیماران و اصول اخلاق پزشکی، دقت در تشخیص افتراقی بیماری‌های خطرناک و ارجاع موارد ضروری به متخصص های رایج علم پزشکی، رعایت اصول تغییر در داروهای مصرفی یا توجه به تداخلات دارویی و... از همراهی دایم یک پزشک عمومی برخوردار باشند. پزشک مورد نظر باید به کمیته معرفی شود و بدیهی است تمامی نسخه‌های صادر شده باید ممه‌ور به پزشک مذکور باشد و ایشان نیز در مسئولیت قانونی مربوط به حقوق بیماران شریک و پاسخگو خواهند بود.

دفتر هیئت دولت

۱۰. این افراد می‌توانند دانش و تجربیات خود را به پزشکان و دستیاران دکترای تخصصی طب و داروسازی سنتی آموزش دهند اما نمی‌توانند به افراد غیرپزشکی که بر اساس قوانین وزارت بهداشت مجاز به دخالت در امور پزشکی نیستند آموزش دهند. به عبارت دیگر به جز کسانی که شرایط مورد نظر در این آیین‌نامه را احراز خواهند کرد در آینده سایر افراد نمی‌توانند جز از مجاری قانونی و مرسوم به فعالیت پزشکی بپردازند مگر آنکه حائز شرایط شرکت در دوره‌های دکترای پژوهشی (PhD by research) باشند که آن هم مقررات خاص خود را دارد و مجوز دخالت در امور پزشکی و درمانی نیست.

۱۱. سایر مدارک و عناوینی که توسط کمیته به نخبگان بدون مدرک اعطا خواهد شد شامل موارد زیر است که حسب مورد و تایید کمیته رسماً اعلام خواهند شد و امتیازات هر کدام نیز تعریف و ابلاغ خواهند شد:

۶. جایگاه طب سنتی ایرانی در گردشگری سلامت

مقدمه

بر اساس تعریف سازمان جهانی جهانگردی (UN-WTO) یکی از اهدافی که می‌تواند انگیزه مسافرت را در گردشگر ایجاد نماید، مسافرت بمنظور سلامتی است. گردشگری سلامت، نوعی از گردشگری است که با هدف حفظ، بهبود و یا حصول مجدد سلامت جسمی یا ذهنی فرد در مدت زمانی بیش از ۲۴ ساعت و کمتر از یک سال صورت می‌گیرد. از دهه ۱۹۹۰ گردشگری سلامت در سطح دنیا به دلایل متعددی همچون جهانی شدن و آزاد سازی تجارت درحوزه خدمات سلامت، توجه دولتها به احیاء و معرفی مکاتب طبی بومی خود به سایر کشورها، تغییرات نرخ ارز در اقتصاد جهانی (که منجر به مطلوبیت کشورهای آسیایی بعنوان مقصد گردشگری سلامت گردید)، بحران مالی در آسیا (که زمینه ساز توجه دولتهای آسیایی به ایجاد و تقویت منابع جدید در آمد شد)، و... رشد و پیشرفتی روز افزون یافت.

گردشگری سلامت در ایران

علاوه بر تمام توانمندیهای چشمگیر ایران در حوزه علوم پزشکی مدرن، احیاء طب سنتی ایران با قدمتی به درازای تاریخ پزشکی جهان در دانشگاههای علوم پزشکی کشور و ارائه روشهای پیشگیری و درمانی بر اساس تعالیم این مکتب ارزشمند طبی، ظرفیتهای ویژه ای را در کشور ایجاد نموده است. همچنین وجود آبهای گرم معدنی با خواص درمانی متنوع در نقاط مختلف کشور، وجود سواحل حاوی لجنهای درمانی، مناطق کوهستانی با هوای پاک، طبیعت بکر با چشم اندازهای زیبا و نیز اماکن فرهنگی و تاریخی و تنوع آب و هوایی در نقاط مختلف ایران باعث شده تا این کشور به مقصدی مناسب جهت گردشگری با اهداف درمانی تبدیل شود.

با عنایت به راه اندازی رسمی دفتر گردشگری سلامت در دانشگاه علوم پزشکی تهران بعنوان دانشگاه مادر و بزرگترین دانشگاه علوم پزشکی سراسر کشور و از سویی دیگر احیای مکتب غنی طب ایرانی در نظام سلامت کشور، دستیابی ایران به موقعیت مطلوب در زمینه توریسم درمانی در عرضه بین المللی بر اساس سند چشم انداز ۲۰ ساله و قانون برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه کشور تا حد تبدیل جمهوری اسلامی ایران به قطب مهم گردشگری سلامت در منطقه، بسیار دست یافتنی و قابل انتظار می نماید.

طبیعت درمانی و طب سنتی توأم در ایران

یکی از شاخه های گردشگری سلامت، طبیعت درمانی است که بر ویژگی های آب و هوایی و طبیعی مناطق مختلف تکیه دارد و پتانسیل های آن در ایران نیز بسیار دیده می شود. استفاده از اثرات شفابخش چشمه های آب گرم برای درمان بیماری ها در پزشکی نوین و نیز انواع طب مکمل از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده و در موارد متعددی توصیه می شود. به همین دلیل در سراسر جهان مناطقی که دارای چشمه های آب گرم حاوی املاح مفید هستند، از جمله جاذبه های گردشگری محسوب می شوند. در ایران نیز شمار، کیفیت و پراکنش بیش از ۴۵۰ چشمه آب گرم موجود در سطح کشور به گونه ای است که می تواند طبیعت درمانی با استفاده از اثرات درمانی چشمه های آب گرم را بعنوان یکی از مهمترین ابزار و جاذبه های گردشگری کشور معرفی نماید. بیشتر چشمه های آب گرم ایران در دامنه های رشته کوه البرز قرار دارد. با این وجود تعداد و کثرت چشمه های آب گرم در دیگر نقاط کشور نیز جالب توجه است.

در ایران به جز چشمه های آب گرم موجود، برخی دیگر از انواع طبیعت درمانی از جمله لجن درمانی نیز در مناطقی همچون دریاچه ارومیه و دامنه های کوه تفتان در بلوچستان رواج دارد. یکی دیگر از شاخه های مرسوم در طبیعت درمانی، بهره مندی از مناطق ییلاقی بعنوان نقاهتگاه است که در ایران نیز از گذشته دور تا کنون معمول بوده است. برخی از این نقاهتگاه ها همچون کلاردشت و جواهرده (در مازندران)، دیلمان (در گیلان)، شاندیز (در مشهد) و سر دشت از شهرت ملی (و مناطقی همچون کلاردشت و شاندیز از شهرت بین المللی) برخوردارند و لذا زمینه مناسبی را جهت ایجاد شهر سلامت- بر مبنای اصول حفظ الصحة در طب ایرانی- و متعاقب آن جلب گردشگران خارجی فراهم آورده اند.

۷. دارودکتاب طب سنتی ایران

معرفی:

داروهای مکتب طب سنتی ایرانی شامل فراورده هایی است که در منابع معتبر مربوط به این مکتب طبی ذکر گردیده و با رعایت اصولی ویژه از گیاهان دارویی و در برخی موارد مفردات جانوری و یا معدنی ساخته شده اند.

دفتر هیئت دولت

داروسازی در مکتب طب سنتی تا حدود زیادی مبتنی بر دسته بندی افراد با توجه به مزاج ها و وضعیت کمی و کیفی اخلاط ایشان می باشد و ملاحظه کردن شرایطی چون شدت و زمان بیماری، جنسیت، سن، توده بدنی، قوای جسمی و روحی، شرایط محیطی، شغل و حتی عادات فردی، تهیه دارو و تنظیم دوز و فواصل مصرف آن را مبتنی بر تشخیص دقیق از جانب پزشک و همکاری متقابل او با داروساز متبحر امکان پذیر می نماید.

توجه به این موضوع حائز اهمیت است که در این مکتب طب، اولویت بر حفظ سلامتی و پیشگیری از بیماری ها با رعایت اصول و تدابیری ویژه است (مانند مراعات های زیست محیطی، تغذیه ای، روحی- روانی، فعالیت های جسمانی و...) تا فرد در محدوده مزاج سلامت باقی بماند.

ترتیب اولویت درمانی در صورت خروج از مزاج صحی، درمان با غذاهای دارویی، داروهای مفرده، داروهای ترکیبی ساده تر و نهایتا داروهای مرکب با قدرت اثر بیشتر است.

در تهیه داروها، علاوه بر نیاز به فراگیری قوانین ساخت و تدابیر مراحل مختلف فرمولاسیون، شناخت و انتخاب مفردات دارویی مطمئن و با کیفیت هم، از امور ضروری محسوب می گردد.

امروزه اندیشه کمعارضه تر بودن داروهای طب سنتی و وسعت کاربردهای موثر آن نیز با افزایش سطح آگاهی ها و ارتباط متقابل علوم کاربردی و پیشرفته، راهکارهایی برای اثبات مدعا یافته است.

اولویت های علم و فناوری در حیطه داروسازی مکتب طب سنتی ایران:

۱- مطالعه و بررسی بوم شناسی و اقتصاد مفردات مکتب طب سنتی ایران نظیر گیاهان دارویی ایران در وضعیت موجود در جهت افزایش پتانسیل برنامه ریزی جامع در این حوزه در تعامل با وزارتخانه های جهاد کشاورزی و بازرگانی

به عنوان مثال به دلیل استفاده از روش ها، منابع و داروهای طب سنتی ایران در شبه جزیره هند، بخشی از نیاز مفردات گیاهی این کشور مانند عناب، گل محمدی، آویشن و رازیانه به صورت نامشخص و نا منظم از بازار گیاهان دارویی ایران تامین می شود.

۲- نیازسنجی اولویت کاشت، فرآوری و بسته بندی گیاهان دارویی با توجه به نیازهای فرمولاسیون داروهای طبیعی و مکتب طب ایرانی و تعامل با وزارت جهاد کشاورزی در جهت اشتغال زایی در این حوزه با اولویت کشاورزی ارگانیک و مدرن و حفظ شرایط بهینه کیفیتی و توسعه و گسترش آن در تنوع اقلیمی سراسر کشور. قابل ذکر است که به دلیل اهمیت تکرارپذیری در روند تولید و نیز توجه کنونی بازارهای جهانی برای خرید مفردات شناسنامه دار با شرایط تهیه و حفظ کیفیت مشخص، قوانینی در این مورد از جانب کشورهای مختلف و سازمانهای معتبری چون سازمان جهانی بهداشت و سازمان

بین‌المللی غذا تنظیم گشته که موجب تسهیل و رونق بیشتر صادرات محصولات با این ویژگیها می شود.

۳- ارائه الگوهای حفظ سلامتی و پیشگیری از بیماری با غذا داروها و آشامیدنی های متنوع معرفی شده در مکتب طب ایرانی که این امر منجر به کاهش مصرف بی رویه داروهای صناعی و صرفه جویی در هزینه های درمانی خواهد شد و در عین حال موجب فراهم نمودن بستر تولید محصولات غذایی بومی خواهد شد.

۴- مطالعات و تدوین ضوابط در جهت استاندارد نمودن و تجاری سازی فرمولاسیونهای موثر مکتب طب ایرانی (غذا، دارو، آرایشی-بهداشتی) و اعتباربخشی آن در نظام سلامت و نیز تهیه و تدوین استانداردهای نوین مورد نیاز دانش داروسازی مکتب طب ایرانی با توجه به دوزاژ، نحوه اثر و تدابیر لازم در مراحل مختلف فرمولاسیون.

تولید، توزیع و عرضه فراورده های دارویی مکتب طب سنتی ایران: تولید داروها:

در حال حاضر پرسشنامه تقاضای ساخت فراورده های دارویی مکتب طب سنتی ایران موجود بوده و بر اساس آن مجوز تهیه اینگونه فراورده ها با تایید شورای بررسی و تدوین داروهای طبیعی ایران و با اخذ تاییدیه از کمیسیون قانونی ساخت و ورود سازمان غذا و دارو صادر می شود. (ضوابط و آیین نامه های موجود در پیوست ارائه شده است).

قابل ذکر است که هم اکنون دهها دارو با طی این مراحل مجوز تولید گرفته و توزیع و عرضه نیز می-شوند.

دیگر موارد مورد توجه در این بخش عبارتند از:

- طراحی و اجرای دستگاه های خاص و ویژه تهیه داروهای سنتی ایران به صورت صنعتی نظیر دستگاه حب زن، سفوف ساز، عصاره و عرق گیری خاص و... در صورت نیاز.
 - انجام کارآزمایی های بالینی در مورد داروهای ساخته شده بر مبنای اصول مکتب طب سنتی ایران که این امر منجر به ایجاد اعتبار و پذیرش بهتر مکتب طب ایران نزد پزشکی نوین می شود.
- از آنجا که تهیه این فراورده ها با تولید دانش فنی صورت می گیرد، اکثر این فراورده ها اختصاص به طب ایرانی دارند و دارای مشابه خارجی نیستند پیش بینی می شود از امکان بالای صادرات برخوردار باشند.

دنی نفعان طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

عرضه داروها:

داروهای مکتب طب سنتی ایران علاوه بر واحد داروخانه سلامتکده های طب سنتی وابسته به دانشگاههای علوم پزشکی سراسر کشور با ایجاد شرایط حضور بخش خصوصی بر اساس ضوابط و آیین نامه های تنظیم شده عرضه می گردد.

در حال حاضر آیین نامه تاسیس داروخانه های طبیعی تدوین شده و در مرحله ابلاغ در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

تدوین دارونامه ها:

۱. تدوین دارونامه داروهای عرضه شده در مکتب طب سنتی ایران بر اساس تفاهم نامه ای مابین سازمان غذا و داروی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی تهران در دست انجام است تا علاوه بر معرفی دارو و ترکیبات آن، موارد مصرف، نحوه تجویز، شیوه اثر، موارد منع مصرف، عوارض جانبی، تداخلات دارویی و سایر نکات قابل توجه مشخص گردد و پزشک با اطلاعات کاملتری نسبت به تجویز دارو اقدام نماید.

انجام مراحل استاندارد سازی مواد اولیه فرمولاسیون ها، تعیین شاخص استاندارد در مورد هر کدام از مفردات و نیز داروهای مرکب، روش تعیین ناخالصی ها و تقلبات احتمالی در مورد هر کدام، ارایه روش های آنالیز فیزیکیوشیمیایی (نظیر تعیین میزان خاکستر تام، خاکستر نامحلول در اسید، تعیین pH و...) این بخش برای بسیاری از مفردات برای اولین بار در جهان صورت می گیرد.

مطالعه کتب مرجع سنتی ایران و جمع آوری و استخراج و دسته بندی فرمولاسیون های مرکبه که بیشترین تواتر را در کتاب های مرجع سنتی داشته اند و صلاحیت ساخت بیشترین با توجه به اجزای مفرده فرمولاسیون ها، کارآیی محصول نهایی و... دارند نیز در این بخش صورت می گیرد.

بررسی منابع و روش تهیه مواد اولیه (گیاهی، حیوانی و معدنی) مورد نیاز برای تهیه فرمولاسیون های مرکبه از منابع مختلف و استاندارد سازی هر کدام از آنها بر مبنای محل اصلی مورد تهیه. مثلاً گونه گیاه صبرزرد مورد استفاده در ساخت دارو در طب ایرانی با گونه مصرفی رایج در زمان کنونی متفاوت است.

این بخش برای بسیاری از مفردات برای اولین بار در جهان صورت می گیرد.

۲. تدوین دارونامه گیاهان دارویی بومی ایران در جهت تسریع روند تولید فرآورده های دارویی مکتب طب ایرانی که بر اساس تفاهم نامه مابین معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و شورای بررسی و تدوین داروهای طبیعی ایران در حال انجام است.

۳. دارونامه داروهای طبیعی کشور

این دارونامه شامل تک نگارهای حاوی داروهای طبیعی موجود در بازار دارویی کشور است.

دفتر هیئت دولت

اولویت های ارزان سازی خدمات دارویی مکتب طب ایرانی:

۱- پوشش بیمه ای این داروها همزمان با تولید و توزیع و عرضه فرآورده های دارویی استاندارد مورد وثوق مردم و جامعه پزشکی که در مرحله اول ۵۶ مورد دارو در زمستان ۱۳۹۰ مشمول پوشش بیمه قرار گرفت.

۲- حمایت از تولید در بخش های مختلف آن از جمله کشاورزی و صنعت

۳- تهیه و تدوین آیین نامه و ضوابط مورد نیاز برای تولید، توزیع و عرضه این داروها

۴- فرهنگ سازی

سیاست ارتقای خدمات صنف عطاری:

حمایت و بهینه سازی فعالیت عطاری ها در سطح کشور به منظور امکان ارائه خدمات مطلوب با نظارت معاونت غذا داروی دانشگاه های علوم پزشکی کشور.

بدیهی است سیاست تولید و توزیع گیاهان دارویی استاندارد و شناسنامه دار با بسته بندی مناسب در کنار عرضه سایر مفردات باکیفیت و نیز برگزاری دوره های آموزشی مناسب برای عطاران منجر به رضایتمندی بیشتری خواهد گردید.

دفتر هیئت دولت

اقدامات اولیه

اقدامات اولیه:

۱. تشکیل جلسات کارگروه مصوب هیأت دولت با مسوولیت رئیس‌جمهور محترم (عطف به پیشنهاد ریاست جمهوری و تصویب هیأت وزیران در تاریخ ۲۲ فروردین ۱۳۹۱ در چارچوب مفاد اصل ۱۲۷ قانون اساسی و با رعایت ماده ۱۹ آیین‌نامه داخلی، در راستای احیاء توسعه نظام طب سنتی و استفاده از ظرفیت‌های آن در حوزه سلامت که در غیاب ایشان، معاون اول محترم با حضور وزیران بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت، معاون علمی و فناوری رئیس‌جمهور، دستیار ویژه رئیس‌جمهور و هفت نفر از متخصصان و دست‌اندرکاران طب سنتی با انتخاب رئیس‌جمهور به عنوان نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور تشکیل می‌شود).
۲. تصویب و ابلاغ نظام‌نامه نهضت توسعه مکتب طب سنتی ایران
۳. تخصیص ردیف بودجه مستقل در بودجه کل کشور برای توسعه زیرساختها و مراکز آموزشی و پژوهشی و درمانی طب سنتی ایران با هماهنگی معاونت راهبردی و توسعه منابع انسانی ریاست محترم جمهوری
۴. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به انجام موارد ذیل مکلف و موظف شود:
 - ۴.۱. تخصیص بخشی از بودجه سلامت کشور به امر توسعه و تعمیق طب سنتی ایران
 - ۴.۲. تشکیل سازمان طب سنتی ایران در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و تصویب ساختار آن توسط معاونت راهبردی ریاست جمهوری
 - ۴.۳. تشکیل شورای عالی سیاست‌گذاری طب سنتی ایران متشکل از وزیر و معاونان و مسوولین مربوطه
 - ۴.۴. تشکیل حکمت‌سرای طب ایرانی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در قالب پژوهشگاه جامع احیای مکتب طب سنتی ایران (شرح وظایف آن در نظام‌نامه آمده است).
- ۴.۵. ابلاغ منشور احیاء کاربرد طب سنتی ایران به دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور

۴.۶. تسريع و تسهيل در جذب دانش‌آموختگان طب و داروسازی سنتی توسط دانشگاه‌های علوم پزشکی؛ تخصیص سهمیه در فراخوان جذب هیات علمی دانشگاه‌ها؛ و اختصاص بورس هیات علمی به دانشجویان طب و داروسازی سنتی در تمام دانشگاه‌های علوم پزشکی تیپ یک و دو

۴.۷. ارتقای اداره گیاهان دارویی و طبیعی در سازمان غذا و دارو به مدیریت کل و فراهم نمودن امکان حمایت قانونی و تسهیل ثبت و تولید داروها و غذا - داروهای طب سنتی

۴.۸. گنجاندن خدمات طب ایرانی در طرح بزرگ پزشک خانواده و خانه‌های بهداشت در سراسر کشور

۴.۹. اضافه کردن مقطع تخصص بالینی (دستیاری) پزشکی سنتی در کنار Ph.D طب سنتی

۴.۱۰. توسعه مراکز رشد طب و داروسازی سنتی با هدف تأمین نیازهای داخلی و صادرات دارویی

۴.۱۱. تشکیل مدرسه عالی تربیت مدرس (حکیم) طب سنتی ایران به منظور تأمین استاد برای دانشکده‌های طب سنتی و گروه‌های طب سنتی دانشکده‌های پزشکی

۴.۱۲. تشکیل شورای ارزیابی خبرگان، حکیمان و کارشناسان بدون مدرک در حوزه مکتب طب سنتی ایران

۴.۱۳. تشکیل کمیته ارزشیابی مدارک تحصیلی و ارزیابی دانشگاه‌های خارج از کشور در حوزه طب سنتی

۴.۱۴. تشکیل گروه طب سنتی ایران در تمام دانشکده‌های پزشکی کشور

۴.۱۵. افزایش تعداد دانشکده‌ها در تمام دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در رشته‌های طب و داروسازی سنتی و سایر رشته‌هایی که در آینده به تصویب خواهند رسید.

۴.۱۶. طراحی و راه‌اندازی رشته‌های پشتیبان برای توسعه خدمات طب سنتی ایران و در دسترس قرار دادن امکانات و توسعه خدمات مورد نیاز در مقاطع مختلف آموزش عالی کشور اعم از :

۱۲) فلوشیپ‌های تخصصی طب سنتی ایران

۱۳) فرآوری داروهای طبیعی در مقطع دکترای حرفه‌ای

۱۴) پرستاری طب سنتی ایران

۱۵) علوم آزمایشگاهی طب سنتی ایران

۱۶) دلک (مشت‌ومال طبی: ماساژ) طب سنتی ایران

۱۷) شناسایی و عرضه مفردات طبیعی طب سنتی ایران

۱۸) بهداشت فردی، باروری، خانواده و تنظیم خانواده طب سنتی ایران

۱۹) تاریخ طب سنتی ایران

۲۰) اخلاق طب سنتی ایران

۲۱) تغذیه طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت

۲۲) طب عامیانه سرزمین ایران

۲۳) سایر رشته های اشاره شده در نظام نامه طب سنتی ایران

۴.۱۷. طراحی و اجرای دوره های آموزش مداوم و توسعه آموزش پزشکی برای پزشکان فارغ التحصیل و پزشکان خانواده (حضوری و مجازی)

۴.۱۸. تدوین و اجرای واحدهای درسی مکتب طب سنتی ایران در برنامه آموزشی دانشجویان گروه علوم پزشکی و پیراپزشکی

۴.۱۹. صدور مجوز و تاسیس حداقل یک دانشگاه طب سنتی ایران در سال جاری

۵. به منظور اجرایی شدن بند ۱۸ از ماده یک قانون تشکیلات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مراکز تحقیقاتی طب سنتی دانشگاه های علوم پزشکی تهران، شهید بهشتی، شیراز، تبریز و مشهد می توانند دارای ردیف اعتباری و تشکیلات مستقل باشند. معاونت راهبردی و معاونت توسعه نیروی انسانی اقدام لازم برای تحقق این بند را به عمل آورند.

۶. وزارت رفاه موظف شود سازمان های بیمه گر را برای همکاری با متخصصان طب سنتی مکلف نماید و برای خدمات و داروهای طب سنتی پوشش بیمه ای ایجاد کنند.

۷. وزارتخانه های بازرگانی؛ صنعت، معدن و تجارت؛ و جهاد کشاورزی برای موارد ذیل موظف شوند:

۷.۱. ساماندهی عطاران و تدوین بسته حمایتی برای بهبود عرضه گیاهان دارویی کشور با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۷.۲. فراهم نمودن امکان حمایت مالی (تخصیص وام بلندمدت کم بهره) و تسهیلات قانونی (معافیت مالیاتی و...) برای ایجاد و توسعه:

- دهکده های سلامتی و مراکز توسعه گردشگری سلامت و جذب توریسم درمانی

- مراکز درمانی سلامت نگر و مشاوره اصلاح سبک زندگی

- مراکز درمانی پژوهش محور دانشگاهی و خصوصی

۸. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و دبیرخانه توسعه پژوهش گیاهان دارویی و طب ایرانی برای حمایت مستقیم، موثر و گسترده تر از شرکت های دانش بنیان برای توسعه تحقیقات و تولیدات دارویی دانش بنیان مکلف شوند.

۹. توسعه و تعمیق فرهنگ طب سنتی ایران و اصلاح سبک زندگی با همکاری صدا و سیما،

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۱۰. سامان بخشی به امور طب مکمل

دفتر هیئت دولت

دستی‌نفعان طب ایرانی:

- الف. حوزه های مختلف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۱. معاونت سلامت
 ۲. سازمان غذا و دارو
 ۳. معاونت آموزشی
 ۴. معاونت تحقیقات و فن آوری
 ۵. دانشگاههای علوم پزشکی دست اندرکار تربیت نیروهای انسانی
 ۶. مراکز تحقیقاتی طب سنتی ایران و گیاهان دارویی
- ب. وزارت جهاد کشاورزی
- ج. سازمان محیط زیست
- د. وزارت تعاون ، کار و رفاه اجتماعی
- ه. وزارت صنعت ، معدن و تجارت
- و. وزارت اقتصاد و دارایی
- ز. وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری
- ح. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ط. مجلس شورای اسلامی
- ی. شورای عالی انقلاب فرهنگی
- ک. سازمان تبلیغات اسلامی
- ل. سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران
- م. رسانه های مختلف دیداری و شنیداری به ویژه صدا و سیما
- ن. فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران
- س. شهرداریها و شوراهای شهر و روستا

دفتر هیئت دولت

- ع. دانشجویان و فارغ التحصیلان رشته های مرتبط
ف. دست اندرکاران ارائه خدمات طب سنتی ایران به مردم از جمله عطاریها
س. سایر سازمان های مردم نهاد (NGO) مرتبط با طب سنتی ایران
ق. شرکت های دانش بنیان خصوصی و دانشگاهی
ر. عامه مردم

دفتر هیئت دولت

استراتژی طب سنتی ایران

دفتر هیئت دولت